PRISCIANI CÆSARIENSIS,

RHEMNII FANNII,
BEDAE ANGLI,
VOLVSII METIANI.

LIBRI

De nummis, ponderibus, mensuris, numeris, eorúmq; notis, & de vetere computandi per digitos ratione, ab Elia Vineto Santone emendati.

PARISIIS,
In Ædibus Rouillij via Iacobæa,
sub signo Concordiæ.
1565.
Cum priuilegio Regis.

PRIVILEGII REGIS SENTENTIA.

CAROLI IX. *Christianissimi atque Augustissimi Francorum Regis priuata lege sancitum est, & Typographis & ceteris omnibus, imprimere nec diuendere, hos* PRISCIANI CAESARIENSIS, RHEMNII FANNII, BEDAE ANGLI, VOLVSII METIANI libros de nummis, ponderibus, mensuris, numeris, eorumque notis, & de vetere computandi per digitos ratione ab Elia Vineto Santone emendatos, *ante septennium, ab anno huius primae editionis numerandum, nisi quis Philippi Galteri Rouillij consensum habuerit. Alias quis fecerit, pœnis, quàm literae ab eius Maiestate impetratae continent, multabitur.*

ELIAS VINETVS LECTORI S.

ANNI SVNT plus viginti quinque, quum Prisciani grammatica emendare aggressus sum: & tanto tamen tempore non admodum promoui: adeo est difficile antiquos inuenire codices, in quibus sint integra quum Latina, tum Græca, quæ hic auctor Latinis suis immiscuit. Dum quærere pergo, si

fortè possum tandem inuestigare, vnde instituto meo extremam manum imponam: libellum Prisciani de nummis & ponderibus & numeris interea publicare visum. Quem ita restitui, vt non sperem posse vnquam reddere meliorem. Eius Latina ex multis emendaui vetustis codicibus: Græca in vnico reperi: quem commodauit Ioannes Tilius, Briocensis episcopus, de disciplinarum liberalium studiosis vir benè meritus: qui nunquam cessauit iam inde à prima adolescentia veteres bibliothecas scrutari, siquid vsquam reperiat bonarum literarum neglectum & latens, quod in lucem proferat. Qui codex, tametsi mendosissimus erat, tamen si integer fuisset, sed ex de-

cem & octo libris vix duæ tertiæ posteriores partes octauidecimi supererant, potuissem, vt arbitror, omnia Prisciani scripta nunc edere longe emendatiora. Quæ corruperunt indignis modis non solùm veteres librarij, verum etiã noui, aut illi saltem, qui apud nostros typographos nuper emendanda susceperunt. Nam vt de ceteris flagitiis in eo scriptore cõmissis taceam, veteres librarij, qui Græca neque legere, neque scribere nouerant, ea plerúnque prætermittebant: isti verò noui castigatores veterum scriptorum, homines audaculi, quæ Græca desiderabantur, ea ex suo ingenio per Latinorum comparationem posse se restituere putauerunt: sed quàm inepti fuerunt, quàm deri-

diculi,& improbi in ea re, Tilii no ſtri codex nobis prodidit. Exiguũ autem libellum noluimus ſolum emittere, verum illi aliquot eiuſdem argumenti comites addere placuit. Quos etiam cunctos ex veterum librorum collatione lónge meliores reddidimus. Vale, Burdigalæ, idibus Nouembris, anno Christi milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quarto.

DE AVCTORIBVS.

PRiscianum Cæsariensem vixisse sub Iustiniano principe omnes sunt auctores. Vidimus Rochellæ antiquũ eius grammaticorum exemplar, in quo addiderat librarius, id se scripsisse Constantinopoli, Mauortio consule. Fuit autem Mauortius consul, solus, anno primo Imperij Iustiniani: qui erat annus Christi quingentesimus vicesimus nonus, vt putat Haloander.

Beda, est Monachus ille Anglus longe doctissimus: quem Venerabilem cognominauerunt. Hic diem obiuisse traditur anno Christi septingentesimo tricesimo secundo.

Remus Fauinus, siue vt aliis appel-

latur, Rhemnius Fannius Palæmon, quis fuerit, & quibus vixerit temporibus, nemo nouit hodie, quod ſciam.

VOLVSIVM *Metianum auctorem libri de aſſe, neſcio, an aliquem ex iuris profeſſoribus fuiſſe ex eo coniicias, quòd in ipſo ſtatim libri principio, aßis diſtrubutionem in heredum inſtitutione neceſſariam eſſe ſcribat: ſed credunt tamen multi, Metianum illum eſſe iuriſconſultum, quem cum Vero, Valente, Marcello, & Iaboleno in conſilium ab Antonino Pio ad multa de iure ſancienda adhibitum fuiſſe, & ab Antonino Philoſopho iuri ſtudente auditum memoriæ prodidit Capitolinus, cum tribus nominibus Lucium Voluſium Metianum in Antonini Philoſophi vita appellans. Idem autem vix poteſt eſſe ille iuriſperitus Metianus: quē ita ſolo Metiani nomine vocat Lampri-*

dius, vnum ex Alexandri Seueri consiliariis cum Vlpiano, Paullo, Pomponio, Modestino, & aliis eiusdem disciplinæ claris professoribus. Senex enim nimiũ uixisset, postquam inter Antonini Pij, & Alexandri Seueri principatus anni sunt plus sexaginta. Ita si fuerint Metiani multi, incertum erit, cuius eorum sit liber ille de asse. Metianus autem, qui sedecim, fideicõmissorum, & publicorum, quatuordecim libros composuit, & si qua Metiani alia citantur in Iustiniani digestis, hæc sunt, vt arbitror, omnia eius Metiani, quem in Antonini Pij consilio fuisse diximus. Hoc sic habere colligo, quum ex aliis locis istorum Digestorum, tum ex lege (vt iurisperiti nostri citant) octogesima sexta tituli secundi, libri vicesiminoni: ex lege decima septima tituli de Iure patronatus libro tricesimo septimo: & ex lege qua-

dragesima secunda tituli quinti, libri quadragesimi. Quibus locis appellatur Metianus quidem tantùm sæpius, sed duobus tamen interdũ nominibus Volusius Metianus, vt in illo de Iure patronatus capite, & in titulo de Lege Rhodia libro quartodecimo: nunquam tribus, quæ apud Capitolinum leguntur. Quum autem MAECII & METII *fuerint inter Romana nomina (nisi forte hi, Mettij potiùs scribendi sint, geminata consonante media, quàm Metij) vnde Mæciani & Metiani fiant, sicut ab Aemilio Aemiliani, & Octauio Octauiani, à Rullo Rulliani, à Iustino Iustiniani sunt dicti: hic nobis vnus scrupulus etiam restat, Mæcianóne cognomentum illi fuerit, an Metiano. Metianus scribitur in omnibus, quotquot videre mihi contigit omnium scriptorum exemplaribus, præterquam*

in Digestis illis Florentinis : in quibus nusquam aliter, quam MAECIANVS, *& Græcè etiam* Μαικιανὸς *scribitur, quatuor illis primis literis, quæ & in Mæcenate primæ debent esse.*

AVTHORVM NOMINA quæ passim in his ponderibus libris inueniuntur.

Apollonides.
Arruntius.
Cæsar.
Cicero.
Dardanus.
Didimus.
Donatus.
Herodotus.
Hieronymus.
Horatius.
Leges XII.
Lucanus.
Lucius Tarrhæus.
Persius.
Philippus.
Polybius.
Sallustius.
Seneca.
Terentius.
Titus Liuius.
Varro.
Virgilius.

INDEX PRISCIANI ET aliorum, de Ponderibus, notis, numeris, & mensuris.

A

VII

INDEX.

Ordinalia

PRISCIANI GRAMMAtici Cæsariensis de figuris & nominibus numerorum, & de nummis vel ponderibus, liber.

PRISCIANVS SYMMACHO S.

OMNI TE, Symmache, nobilitatis splendore celebratum, ac omni naturæ munere præstantem, omníque virtutis luce fulgentem, studiis etiam optimarum artium disciplinarúmque florentem, iustissiméque prospera fortunæ, meritis vitæ probantem, fama quidem antea nobis absentem, venerabilem faciebat: nunc autem præsentem veritas supergressa laudes prædicationis ostendit. Mediocritatis enim altissimæ, qua su-

perbiæ calcas tumores,& pietatis ponderibus grauissimis superas omnia. Itaque gloriosum mihi credés, aliquid à tanta auctoritate, interrogationis mereri, de figuris, sicut iussisti, numerorũ, breuiter collecta demonstrabo, & de nummis vel ponderibus, præterea de Terentij metris, necnon etiam de præexercitamentis rhetoricis, quæ Græci προγυμνάσματα vocant. Quoniam diligentiùs ea sophistæ iuniores, quos sequimur, aptioribú'que diuisionibus ad omne rhetoricæ genus exposuisse creduntur. Petimus igitur sapientem eloquẽtiam vestram (hac enim dignitate nihil in homine melius nouimus) vt & nos huiuscemodi frequẽtiùs quæstionibus tam præsentis quã absentis cũ felicitate exerceatis: & Romanorum diligentiam vestrorum ad artes suorum alacriores reddatis auctorum: quibus solis ceteras cum Graiis gentes superasse noscuntur: quarum decus & munimen industria vestri nititur culminis.

DE FIGVRIS NVMERORVM *quas antiquissimi habent codices.*

SCiendum, quod quum ab vno ad millies mille numeri notẽtur, apud Latinos non plus tredecim eos figuris notari inuenimus. Nam principales repetuntur quater singuli tam ante quinarios, qui sunt medij, numeros, quàm post eos. Sunt igitur principalium figuræ septem, mediorum verò sex: quarũ rationes diu exquisitas, vt potero, breuiter differam. Vna per ι scribitur antiquo more Atticorũ, qui solebãt principalẽ nominis numeri literã ponere, & significare numerum. Ergo ἴα pro μία dicentes, ι scribebant: & Π, πέντε: & Δ, δέκα: & sic [Δ], πεντήκοντα, πεντάκις δέκα significantes: & Η, ἑκατόν. Vetustissimi enim quique Græci pro aspiratione, H scribebant: quam habebant HEKATON in principio. & sic [H], πεντακόσια, id est, πεντάκις ἑκατὸν. Χ, χίλια. [X], πεντάκις χίλια, id est, πεντάκις τὰ χίλια. Μ, μυρία vel sic X, quod significat

δεκάκις χίλια. Quidam autem & sic scri bebant |X̄|. Non incongruũ tamen videtur etiam versus Græcos aptissimè de his numeris compositos subiicere.

3 Χέιλια X̄ πέλεται. καὶ Πεῖ μέσον Ητα φέροντος

Ἥμισυ τῶν ἐφάμην. Ἑκατὸν δ' ἄρα Ητα πέλονται.

Δέλτα δὲ τεμνομένοιο μέσον καὶ Πεῖ φορέοντος

Πεντήκοντ' ἀριθμοῦ σημήια. καὶ δέκα Δέλτα.

Πεῖ δ' ἄρα πέντε πέλει καθαρὸν : καὶ Ιῶτα ἕν ἐστιν.

Hos igitur Latini quoque in plerísque imitati sunt. Nam per I, vnum notant, illos secuti. Quinque per V, quia quinta est vocalis, a, e, i, o, u. Decem per X, quia decima est consonans apud Græcos, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ: vel quòd post u apud Latinos x sequitur. Quinquaginta per L, quia apud antiquos Græcos, L pro N, quæ nota est quinquaginta, ponebant, teste Apollonide, & Lucio Tarrhæo : vnde Latini quoque Lympha dicunt pro Nympha, aquam

vel fontem volentes monſtrare. Virgilius in primo Aeneidos.

Dant famuli manibus lymphas, Cereremque caniſtris.

Cētum autem per principalē nominis literam C. Quingenta per ſequentem literam conſonantem. Nam poſt C, D ſequitur. Mille ſecundum Atticos per X Græcam, ſed vt ſit differentia ad decem, circumſcriptis lateribus, ∞ Quinque millia per I, & duas à dextera parte apoſtrophos, IↃↃ. Decem millia per ſupradictam formam, additis in ſiniſtra parte contrariis duabus notis, quàm ſunt apoſtrophi, CCIↃↃ. Et hoc ad imitationem Græcorum, qui μύρια, vnius nota, ſubdita linea nunc quoque ſcribunt, ſic I̲. Quinquaginta millia per I mediam, & tres in dextera parte apoſtrophos, IↃↃↃ. Centum millia per I mediam, & tres in dextera parte apoſtrophos, & in ſiniſtra totidē cōtrarias, CCCIↃↃↃ. Vel, quod veriſimilius eſt, decem millia notantur per M circumſcriptam ex vtroq; latere, ſic CMↃ: quo

4

modo mille per x circumscriptam ex vtroque latere, sic (X). Et hoc ad imitationem Græcorum. quia χίλιοι eam literam habent principalem sui nominis. Sed differentiæ causa, media linea altior facta est. quia millies quoque mille per M circunscriptam solet notari, sic CMↃ. Ergo quinque millia quum sint dimidia pars decem millium, dimidiam partem scripturæ seruauerunt, sic IↃↃ: quomodo quinquaginta millia dimidia pars centum millium. qui numerus per eandem notam decem milliũ scribitur, additis tamen ex vtroque latere singulis circunscriptionibus. Quingẽta millia per qↄ, quod est initium nominis, & apostrophen. Mille similiter millia per M, vnde incipit nomen, ex vtraque parte circũscriptam, vt CMↃ; vel etiam sic CCM.

5 De ponderibus etiam necessarium esse putauimus addere.

As, nummus est libralis, per L perscriptam Ɫ notatus, vt significet, vnam habere hunc nummum libram.

Dupondius, nũmus est bilibris,

per duas ꟗ perſcriptas.

Sestertius, nummus duarum ſemiſsis librarum, per duas L L, & s, ex qua incipit ſemis, perſcriptas, LLS: vnde ſeſtertius dicitur ſemis tertius: de quo Arruntius hæc ait. Seſtertius, olim du- „ põdius & ſemis, quaſi ſemiſtertius, quo „ tempore denarius decuſsis valebat: „ hoc eſt, poſt duo, ſequens tertio loco „ eſt ſemis. Hoc quoque ſecundum Atti- „ cos & Ionas, qui ἥμισυ τρίτον dicebant pro δύο ἥμισυ, teſte etiam Didymo, qui hoc ponit, oſtendens in omni parte orationis & conſtructionis, analogiam Græcorum ſecutos eſſe Romanos. Vnde & Herodotus in primo hiſtoriarũ. Ἐποιέετο δὲ καὶ λέοντος εἰκόνα χρυσοῦ ἀπέφθου, ἕλκουσαν σταθμὸν τάλαντα δέκα. Οὗτος ὁ λέων, ἐπεί τε κατεκαίετο ὁ ἐν Δέλφοις ναὸς, κατέπεσεν ἀπὸ τῶν ἡμιπλινθίων. ἐπὶ γὰρ τούτοισιν ἵδρυτο. καὶ νῦν κεῖται ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ, ἕλκων σταθμὸν ἕβδομον ἡμιτάλαντον. * εἰδούλων τῶν δέκα ταλάντων γεγεννῆσθαι τὸν λέοντα. καταλέγει ἔχειν ἕβδομον ἡμιτάλαντον. τουτέστιν ἓξ ἥμισυ τάλαντα. Septimũ ſemitalẽtum dixit pro

ſex ſemis talenta.

6 DENARIVS quoque decem librarũ nummus per x perſcriptam X notatur. Horum pleráque in Verrinis Ciceronis licet inuenire, antiquiſsimæ ſcripturæ emendatis codicibus.

OBOLVS dicitur, vt Dardanus docet, ſcripulus eſſe, id eſt, ſex ſiliquæ.

DRACHMA, ſiue ARGENTEVS, ſcripuli tres.

VNCIA dragmæ octo, ſcripuli viginti quatuor.

Vnciæ duodecim, LIBRA.

Libra vel MINA ATTICA, drachmæ ſeptuaginta quinque. Libra vel MINA GRAIA, drachmæ nonaginta ſex.

TALENTVM Athenienſe paruum, minæ ſexaginta: magnum minæ octoginta tres, & vnciæ quatuor.

Libra vel AS, vnciæ duodecim.

DEVNX, vnciæ vndecim.

DECVNX vel DEXTANS, vnciæ decem.

7 DODRANS, vnciæ nomen.

BESSIS, vnciæ octo.

SEPTVNX, vnciæ ſeptem.

SEMIS, unciæ ſex.
QVINCVNX, unciæ quinque.
TRIENS, unciæ quatuor.
QVADRANS, unciæ tres.
SEXTANS, unciæ duæ.
VNCIA SESCVNX, vel, vt alij, SESCVNCIA, tres dimidiæ partes unciæ.
SEMVNCIA, ſemis unciæ.
Duæ SEXTVLAE, ſunt tertia pars unciæ, id eſt, ſcripuli octo.
SICILICVS, ſcripuli ſex.
SEXTVLA, ſcripuli quatuor: dimidia Sextula, ſcripuli duo.
Rurſus ſextula & dimidium ſextulæ SICILICVS appellatur.
SCRIPVLVS, ſiliquæ ſex.
SILIQVA eſt, quod dicunt Græci κεράτιον, vel λεπτός.

Neceſſarium tamen exiſtimaui ad confirmanda ſupradicta, à diuerſis auctoribus de his dicta ſubiicere. Liuius in triceſimoquarto ab Vrbe condita. „ Multitudinis eorum argumentum ſit, „ quod Polybius ſcribit centum talentis „ eam rem Achæis ſtetiſſe, quum quingẽ „ tos denarios pretium in capita, quod

›› redderetur dominis,ſtatuiſſent. Mille
›› enim ducentos ex ratione, Achaia ha-
›› huit captiuos Italicos. Qua ratione oſtẽ
ditur ſex millia denariorum habere talentum. Nam quum quingeni denarij pro mille ducentis captiuis dati colligantur, ſexcenta millia denariorum, centum ea oſtendit fuiſſe talenta. Centeſima autem pars ſexcentorum millium, ſex millia inueniuntur. DENARII autem illo tempore, nummi argentei erant, viginti quatuor ſiliquarum: quod in eodem libro oſtendit Liuius. Signa-
›› ti, octoginta quatuor millia fuere Atti-
›› corum. τετράδραχμα vocant. Trium
›› ferè denariorum in ſingulis argenti eſt pondus. Vide, quod quatuor drachmæ ſunt ſeptuaginta duæ ſiliquæ. Diximus enim ſuperius, quod tres oboli, quorũ ſinguli, ſex ſiliquas habeant, drachmam faciunt. Tres autem denarij idem habebant, id eſt, ſeptuaginta duas ſiliquas: Idem Liuius in triceſimo octauo ab Vrbe condita, oſtendit magnum talentum Atticum octoginta habere libras, & paulò plus, quum ſupradictorum cõ-

putatio manifestet octaginta tres libras & quatuor vncias habere talentum: quod est sex milia denariorum. Liuius. Talentum ne minus pondo „ octoginta, Romanis ponderibus, pen- „ dat. Id est, sic decreuit senatus, vt non plus, quàm ternæ libræ, & quaternæ vnciæ singulis desint talentis. Et est sciendum, quod secundum Liuij computationem, centum minæ Atticæ, quarum singulæ septuagintaquinque drachmas habent, faciunt talentum magnum. Nam minus sexaginta habet, secũdum Dardanum. Quod autem est magnum & minus, ostendit Terentius in Phormione.—Si quis daret Talentum magnum.—Italica autem mina drachmas habet, vt supra dictum est, nonaginta sex: quod est libra duodecim vnciarum, id est denarij septuaginta duo. Hac igitur computatione, octoginta tres libræ Romanæ & quatuor vnciæ, quod est magnum talentum, centum minas atticas faciunt. Seneca in decimo epistolarum ad Nouatum. Viginti ” quatuor sestertia, id est, talentum At- ”

Act. 13. sc. 3.

10

» ticum paruum. Vigintiquatuor enim se
» stertia, sexaginta libras habent. Varro-
nis, quoque auctoritate supradictorum
11 pleráque comprobemus. Varro de lin-
» gua Latina libro quinto. Multa pecu-
» niæ signatæ vocabula sunt æris & argẽti
» hæc. AS, ab ære. DVPONDIVS, à duo-
» bus ponderibus. Quod vnum pondus,
» ASSIPONDIVM dicebatur. id ideo,
» quod as erat libræ pondus. Deinde à
» numero vsque ad Centussem. Ab tri-
» bus assibus TRESSIS, & supra sic pro
» portione vsque ad Nonussis. In dena-
» rio numero hoc mutat. Quod primum
» est ab decem assibus, DECVSSIS. Se
» cundũ ab duobus decussibus, VICES-
» SIS. Reliqua cõueniunt, vt TRICES-
» SIS pro portione vsque ad CENTVS-
» SIS (quod Persius ostendit.
» Et centum Græcos vno centusse li-
» cetur) quo maius æris proprium voca-
» bulum non est. Nam ducenti, & sic pro
» portione quæ dicuntur, non magis as-
» ses, quam denarij, aliæque res significã-
12 tur. Aeris minima pars SEXTVLA:
» quod sit sexta pars vnciæ. SEMVNCIA;

quod dimidia pars vnciæ. VNCIA ab ››
vno dicta. SEXTANS ab eo, quod sex ››
ta pars aſsis eſt: QVADRANS, quod quar- ››
ta: & TRIENS, quod tertia pars. SEMIS, ››
quod ſemis, id eſt, dimidiũ aſsis, vt ſupra ››
dictum eſt. SEPTVNX, à ſeptem & vn- ››
cia colliſum. Reliqua obſcuriora, quod ››
à diminutione: & ea, quæ diminuũtur, ››
ita ſunt, vt extremas ſyllabas habeant. ››
Vna dempta vncia, DEVNX. DEXTANS, ››
dempto ſextante. DODRANS, dempto ››
quadrante. BES, vt olim DES, dempto ››
triente. In argento, nummi, id eſt à Sicu ››
lis. DENARII, quod denos æris vale- ›› *
bant: QVINARII, quod quinos: SES- ›› *
TERTIVS, duobus ſemis. Dupondius ››
enim & ſemis, antiquus ſeſtertius eſt, & ››
veteris conſuetudinis, vt retro æra di- ››
cerent, ita, vt ſemis quintus, ſemis quar ››
tus, ſemis tertius pronunciarent. Ab ſe- ››
mis tertius, ſeſtertius dictus. Nummi ››
denarij à decima libella. Didumus etiã ››
ita ea confirmat. ››

ΔΙΔΥΜΟΣ ἐν τῷ περὶ τῆς παρὰ Ῥω- 13
μαίοις ἀναλογίας Υ. Ἴωνες καὶ Ἀττικοὶ, τὰ

δύο ἥμισυ τρίτον φασί. καὶ τὰ ἓξ ἥμισυ τάλαν-
τα, ἕβδομον ἡμιτάλαντον. καὶ τοὺς τέσσαρας
ἥμισυ πήχεις, πέμπτην ἡμισπιθαμήν, κα-
* θάπερ φησὶν Ηρόδοτος προθεὶς τὸ ἐνδεκά-
τους. Ιάδης ἐν τῷ περὶ μουσικῆς. Επιφέρει τρί-
τον ἡμιπόδιον. ἀντὶ τοῦ δύο ἥμισυ πόδες. Καὶ
καθόλου, ὅταν βούλονται ἀριθμόν τινα δη-
λοῦν, καὶ μορίον τι προσκείμενον, τὸ ὁμώνυ-
μον τοῦ ἀριθμοῦ ἀεὶ τοῦ πλεονάζοντος λαβόν-
τες, τὸ ὅλον φασίν. οἷον τὰ ἓξ ἥμισυ, ἕβδομον
ἥμισυ φασὶ τοῦ ἑπτὰ ἕβδομον, ὃς μονάδι
πλεονάζει τοῦ ἓξ τὸ ὁμώνυμον λαβόντες. Καὶ
Ρωμαῖοι δ' εὑρεθήσονται τούτῳ χρώμενοι τῷ
σχήματι. τὰ γὰρ δύο ἥμισυ ἀσσάρια, τὸ δη-
νάριον, ὡς αὐτοὶ λέγουσι δηναρίους παρὰ τὸ
δῆνα ἐσχηματισμένους, σηστέρτιουμ φασὶ, τοῦ
μὲν ση, τὸ ἥμισυ δηλοῦντος, ὡς ἐν τῷ σημό-
διουμ, σήσκουας, σήσκουπλα, τοῦ δὲ τέρτιουμ,
τὸ τρίτον. καί ἐστιν ἥμισυ τρίτον. Τὰ δὲ χί-
λια σηστέρτια ποιεῖ διακόσια πεντήκοντα
δηνάρια ἀργυρᾶ, δέκα δὲ χρυσᾶ, ἃ περ καὶ μάλ-
λε νούμμως φασί. τὸ δὲ ΣΗΣΚΟΥΑΣ,
σύνθετον ἐστιν ἀπὸ τοῦ ση, καὶ τοῦ κουμ, καὶ τοῦ
ασασσις. καί ἐστιν ἥμισυ σὺν ἀσσαρίῳ, τουτέστιν
ἓν ἥμισυ ἀσσάριον. Ὥσπερ δὲ ἡμέδιμνον λέ-
γουσιν Ἀττικοί, ἀντὶ τοῦ ἡμιμέδιμνον, οὕτω καὶ

οὗτοι σημαίνουσι, πλεονάζοντες τὸ σ.

NECESSARIVM esse existimauimus etiam ipsa nomina munerorum, & quæ ab eis deriuantur vel componũtur, subiungere.

Et sciendum eos declinari numeros, qui variant genera. qui verò vna voce tria genera continent, indeclinabiles esse tam apud Græcos, quàm apud Latinos. Vnus, vna, vnum: Duo, & duæ, & duo: hi & hæ Tres, & hæc tria: hi & hæ & hæc Quatuor: similiter quinque, & sex, & septem, octo, nouem, decem, vndecim, duodecim, tredecim, quatuordecim, quindecim, sedecim, decem & septem, decem & octo, decem & nouem, VIGINTI, vigintiunus, vigintiuna, vigintiunum. Sic deinceps omnibus cardinalibus numeris minores vsque ad nouem adduntur: quamuis cõtrarium ante decem fiat vsque ad sedecim. Licet tamen & præposterè maximè coniunctione interposita hæc proferre, decem & vnum, decem & duo. Triginta, quadraginta, quinquaginta, sexaginta, septuaginta, octoginta, nonaginta, CEN

14

TVM, ducenti ducentæ ducenta, treccen ti trecētæ trecēta, quadringēti quadrin gētæ quadringēta, quingenti quingen tæ quingēta, ſexcenti ſexcētæ ſexcenta, ſeptingenti ſeptingentæ ſeptingenta, octingenti octingentæ octingenta, nonngenti & nongenti, noningentæ & nongentæ, noningenta & nongenta, hi & hæ & hæc MILLE.

15 Ex his naſcuntur ORDINALIA nomina, hæc inæqualiter quidem quantum ad vocem, primus, & ſecundus: æqualiter verò tertius, & quartus, quintus, ſextus, ſeptimus, octauus, nonus, DECIMVS, vndecimus, duodecimus, ab vndecim & duodecim. Nam reliqua ex vtraque parte declinantur cōtra cōſuetudinem Græcorum vſque ad nonumdecimum: vt tertiuſdecimus, quartuſdecimus, quintuſdecimus, ſextuſdecimus, ſeptimuſdecimus, octauuſdecimus, nonuſdecimus, VICESIMVS, viceſimusprimus, viceſimusſecundus, viceſimuſtertius, viceſimuſquartus, viceſimuſquintus, viceſimusſextus, viceſiſimusſeptimus. Sic omnes ſequentes,

velut in primitiuis,ad imitationẽ Græcorum, à vicesimo & supra, maiori minorem addunt numero plerumque: ante decem verò minorem ponũt, quando composita accipiuntur, & sub vno accentu proferuntur. Nam licet, dissoluta compositione, diuersis accentibus ea proferentes, mutare ordinem, quomodo & apud Græcos, & dicere decimus & septimus, pro septimusdecimus: &, tertius & vicesimus, pro vicesimustertius. sic & similia. Tricesimus, quadragesimus, quinquagesim⁹, sexagesimus, septuagesimus, octogesimus, nonagesimus, CENTESIMVS, ducentesimus vel ducesimus, trecentesimus vel trecesimus, quadringentesimus vel quadrigesimus, quingentesimus vel quingesimus. Liuius ab Vrbe condita tricesimo primo. Anno quingesimo. Sexcẽtesimus vel sexcesimus, septingentesimus vel septigesimus, octingentesimus vel octigesimus, noningentesimus & nongentesimus vel nonigesimus & nongesimus, millesimus.

Habẽt ex omnibus numeris Roma- 16

ni DISPERTITIVA, quæ græci vocãt ἐπιμεριζόμενα: quæ naturaliter semper pluralia sunt. quippe in multos distribui eundem significant numerum: vt, singulos oculos habebant Cyclópes: quod Græci dicunt, ἀνὰ ἕν, ἀνὰ δύο, ἀνὰ τρία. Sic vsque ad mille habent Latini: vt, singuli, bini, quæ sunt anomala, quãtum ad vocem Vnius & Duorum: terni vel trini: sed terni, ἀνὰ τρεῖς: trini, τριχοὶ magis significat, vel τρισσοί. trini ludi. quaterni, quini, seni, septeni, octoni, noueni, deni, vndeni, duodeni, terni deni ex duobus integris, quomodo tertiusdecim⁹: & deinde quaternideni, quinideni, senideni, septenideni, octonideni, nouenideni, VICENI, viceni singuli, vicenibini, viceniterni. Similiter ceteri, triceni, quadrageni, quinquageni, sexageni, septuageni, octogeni, nonageni, CENTENI, ducenteni, per syncopã duceni: treceteni, per syncopã treceni: quadringéteni, quadringeni: quingéteni & quingeni, sexcenteni & sexceni, septingenteni & septingeni, octingenteni & octingeni, nongenteni & nongeni, mil

leni. Auctores tamen non propriè etiã singulari numero ea protulisse inue-niuntur: vt Lucanus,

—septeno gurgite Nilus:

Pro septenario. Et virgilius in decimo Æneidos.

It grauis Auletes: centenâque arbo-re fluctum.

Verberat assurgens.—

Hæc tamen ipsa etiam in semperplura libus congeminatis ponuntur: vt bina mœnia, terna arma. Cicero in secundo Verrinarum. Inter binos ludos. quia ,,

LVDI quando spectacula significant, semper pluraliter dicuntur. Liuius in tricesimoquinto. bina equestria arma. ,,

Vni quoq; & vnæ & vna semperplura libus adiunguntur, quæ pro singulari-bus accipiuntur: vt Sallustius in Catili-nario. Hi post, quàm in vna mœnia cõ- ,, uenere. pro, in vnam vrbem. Virgilius in secundo Æneidos.

—satis vna, supérque

Vidimus excidia.—

Pro vnũ excidiũ. Et Lucanus in quarto.

—totúmque in partibus vnis

Bellorum fecere nefas.——

pro vna in parte. Donatus in arte prima. Atque excepto amphibracho & epitrito, quorum alterũ trĩpla, altera epitrita diuisione partimur, vniuersorum pedum trina conditio reperitur. Trina pro tripertita dixit.

18 PRIMANVS, primæ legionis: Secundanus, secundæ legionis similiter tertianus, vnde tertiana febris: quartanus, vnde etiam quartana febris: quintanus, vnde & quintana porta castrorũ: sextanus, septimanus, vnde septimana dierum: octanus, nonanus, decimanus, vnde decimana porta castrorum. DECANVS quoque à decem, & decuria, & decurio nomen, & verbum decurio de curias, vnde decuriatus, ex quo decuriata comitia: vt à centum centurio nomen & verbum, & centuriatus, ex quo centuriata comitia, ex quo succenturiatus. Terentius in Phormione.

——Ego in subsidiis hîc ero

Succenturiatus, siquid deficias.——

19 Sunt & altera forma ex omni numero deriuatiua, in RIVS desinẽtia, (exceptis

vnus & duo,è quibus ſingularis & dualis dicimus) vt ternarius iambus, qui tres habet pedes:quaternarius, quinarius, vnde & ſemiquinarius: ſenarius, ſeptenarius, vnde & ſemiſeptenarius: octonarius,nouenarius, DENARIVS, vnde & denarius nummus: vndenarius,duodenarius,ternariuſdenarius:ſimiliter ceteri, vicenarius, tricenarius, quadragenarius,quinquagenarius,ſexagenarius, ſeptuagenarius, octogenarius,nonagenarius, CENTENARIVS, ducentenarius & ducenarius, trecentenarius & trecenarius, quadringẽtenarius & quadringenarius, quingentenarius & quingenarius,ſexcentenarius & ſexcenarius,ſeptingentenarius & ſeptingenarius, octingẽtenarius & octingenarius,noningẽtenarius & noningenarius (ſedmeliusper ſyncopam proferuntur) millenarius.

ADVERBIA quoque ex omni numero inueniũtur, ab vnus quidem & duo inæqualiter, ſemel & bis:à ceteris verò æqualiter,ter,quater. 20

Reliqua omnia in es productam de-

finiunt, quinquies, sexies, septies, octies, nouies, decies, vndecies, duodecies, terdecies, quaterdecies, quinquiesdecies, sexiesdecies, septiesdecies, octiesdecies, nouiesdecies, VICIES, tricies, quadragies, quinquagies, sexagies, septuagies, octogies, nonagies, CENTIES, ducenties, trecenties, quadringēties, quingēties, sexcenties, septingenties, octingenties, noningenties & nongenties, millies. Infinitis tamen numerorum aduerbiis, etiam n interponitur, quotiens, totiens, similiter multotiens, aliquotiens.

21 Inueniuntur & aliæ deriuationes vel compositiones multæ à nominibus numerorum: vt, vnicus, vllus, vnitas, vnio, vniuersus, & vno verbum, vnas, vnat: ternitas vel trinitas, septimana, senio. Persius.

Iure etenim id summum, quid dexter senio ferret. millia, semiquinarius, semiseptenarius, núndinum & núndinæ, trinundinum, trinum núndinum. Et sciendum, quòd poëtæ sæpe deriuatiuis vtuntur pro primitiuis, vel contra:

vel aliis speciebus pro aliis. Virgilius in decimo Æneidos.

Tot lecti proceres bis denis nauibus ibant. pro bis decem. Et Lucanus.

——septeno gurgite Nilus.

pro septenario.

Sunt prætereà SIMPLVM, duplum, triplum, quadruplum, & similia, quæ propriè ad pondus vel numerum dicũtur: SIMPLEX, duplex, triplex & similia, quæ ad omnẽ rem dicũtur: & verba ex iis duplico duplicas, triplico triplicas: multiplex, multiplico multiplicas: dupondius, tripondius, & similia.

Illud quoque sciendum, quod VNDEVIGINTI dicimus pro decem & nouẽ: id est, vnde vnum deest viginti. Vel vndeuiginti, post quem viginti numerus est, quod est nouem & decem numerus. Post eum enim sequitur viginti numerus. Horatius in secundo sermonum.

22

Sat. 3.

——vnde—

Octoginta annos natus, cui stragula vestis.

Vnde octoginta dixit,id eſt,ſeptuagin ta nouem annos habés ætatis: hoc eſt, octoginta, vnde vnum. Etiam DVODEVIGINTI dicũt,pro decẽ & octo: quod Attici δυοῖν δεόντων dicũt. Idem in uenitur in ceteris cardinalibus numeris,id eſt,triginta,& quadraginta,& reliquis: duodetriginta pro viginti octo, & ſimilia.

VNIFORMIS,biformis,triformis, & ſimilia.

Duo aſſes,DVSSIS,dupõdius: Treſſis,quadraſsis,decuſsis,viceſsis,triceſsis, quadrageſsis,quinquageſsis,ſexageſsis, ſeptuageſsis, octogeſsis, nonageſsis, CENTVSSIS: poſt quem numerum, teſte Varrone,non componuntur cum aſſe numeri. Deunx,dextans, dodrans beſsis, ſeptunx, ſexcunx, quincunx, triens, quadrans,ſextans,ſextula.

Libra,BILIBRIS,trilibris,quadrilibris,& ſimilia.

23

Anniculus vel annuus,biennis, triennis,quadriennis,quinquennis, & ſimilia. Biennium,triennium,quadriennũ, quinquennium, & ſimilia. BIMVS,

trimus, quadrimus, & similia. BIDVVM, triduum, quadriduum, & similia.

BINOCTIVM, trinoctium, quadrinoctium, & similia.

BICORPOR, tricorpor, & similia.

BIPES, tripes, quadrupes, decempes & decempeda, & similia.

BICEPS, triceps, quadriceps, centiceps, & similia.

BIFARIAM, trifariam, quadrifariam, & similia.

BIPATENS, tripatens, & similia.

BILINGVIS, trilinguis, & similia.

BIVIVM, triuium, quadriuium, & similia.

BIFIDVS, trifidus, quadrifidus, & similia.

Bisulcus, trisulcus, & similia.

GEMINVS, tergeminus, centumgeminus & similia. 24

VNIMANVS, bimanus, trimanus, centimanus, & similia.

VNICOLOR, bicolor, tricolor, & similia.

DVVMVIR, triūuir, quinqueuir, septemuir, decemuir, centumuir, & similia.

BIGAE, trigæ, quadrigæ, & similia.

BIIVGVS, vnde Vergilius in quinto Æneidos.

——biiugo certamine campum
Corripuere.——

Et bigati nummi: triiugus, quadriiugus, & similia.

TRIANGVLVM. Cæsar in Arato:

——Cur diuite lingua,
Græcia, præcurram, potiúsque triangula dicam: quadrangulum, quinquangulum, sexangulum, & similia.

BIFVRCVS, trifurcus, quadrifurcus, & similia.

REMI FAVINI, SIVE, VT QVIDAM VOLVNT, Rhemnij Fannij Palæmonis Carmen de ponderibus & menſuris.

POndera Pæoniis veterum memorata libellis
Noſſe iuuat. Pondus rebus natura locauit
Corporeis. elementa ſuum regit omnia pondus.
Pondere terra manet. vacuus quoque ponderis æther
Indefeſſa rapit voluẽtis ſidera Mundi. 5
Ordiar à minimis. poſt hæc maiora ſequentur.
Nam maius nihil eſt aliud, quàm multa minuta.
Semioboli duplum eſt OBOLVS: quem pondere duplo
Γράμμα vocant: Scriplum noſtri dixere priores.
Semina ſex alij ſiliquis latitantia curuis 10
Attribuunt ſcriplo: lentis veraciter octo,

Aut totidem ſpeltas numerant,triſteſ-
ue lupinos
Bis duo. Sed ſi par generatim his pon-
dus ineſſet,
Seruarēt eadem diuerſæ pōdera gētes:
Nunc variant.Etenim cuncta non fœ-
dere certo
Naturæ,ſed lege valent hominúmque
repertis.
Scripla tria drachmā faciunt: quo pon-
dere doctis
Argēti facilis ſignatur nūmus Athenis.
Holcéque à drachma non re,ſed nomi
ne differt.
Drachmam ſi gemines,aderit,quem di
cier audis,
Sicilicus. Drachmæ ſcriplum ſi adiece
ro,fiet,
Sextula quæ fertur.Nam ſex his vncia
conſtat.
Sextula quum dupla eſt,veteres dixere
duellam.
Vncia fit drachmis bis quatuor. Vnde
putandum
Grammata dicta,quod hæc vigintiqua-
tuor in ſe

Vncia habet.tot enim formis vox no-
ſtra notátur,
Horis quot Mundus peragit noctém-
que diémque.
Vnciáque in libra pars eſt, quæ menſis
in anno.
Hæc magno Latio libra eſt, gentíque
togatæ.
Attica nam minor eſt. Ter quinque
hanc denique drachmis.
Et teruicenis tradunt explerier vnam.
Accipe præterea patrio quam nomine
Graij.
Μνᾶν vocitant, noſtríque Minam dixe-
re priores.
Centum hæ ſunt drachmæ. Quòd ſi de
cerpſeris illis
Quatuor, efficies hanc noſtram deni-
que libram.
Attica quæ fiet, ſi quartam dempſeris
hinc, mna.
Cecropium ſupereſt poſt hæc docuiſſe
talentum.
Sexaginta minas, ſeu vis, ſex millia
drachmas,
Quod ſummū doctis perhibetur pon-
dus Athenis.

40 27 Nam nihil his obolóue minus, maiúſ-
ue talento.
Nunc dicã ſolidæ quæ ſit diuiſio libræ,
Siue aſsis. Nam ſic legum dixere periti,
Ex quo quid ſoli capimus. perhibemur
habere,
Dicimur aut partis domini pro parti-
bus hu[illegible]us.
45 Vncia nam libræ ſi deeſt, dixere deun-
cem.
Aut ſi ſextantem retrahas, erit ille de-
cuncis.
Sed nullum reliquo nomen ſemuncia
certum
Dempta dabit. Namque eſt huius ſe-
ſcuncia triplex.
Dodrantem, reliquum vocitant, qua-
drante retracto.
50 Cúmque triens deſit, Beſſem dixere
priores.
Iidem Septuncem dempto quincunce
vocarunt.
Poſt hæc Semiſsis, ſolidi pars maxima
fertur.
Nam quod dimidium ſuperat, pars eſſe
negatur,

Vt docuit tenui scribens in puluere Musa.
Cetera dicta prius: quibus est semuncia maior.
Hæc de ponderibus. superest pars altera nobis,
Humida metiri, seu frugum semina mauis:
Cuius principiò nobis pandetur origo.
Pes longo spatio, atque alto, latóque notetur:
Angulus & par sit, quem claudit linea triplex:
Quatuor & quadris medium cingatur inane:
Amphora fit cubus. Quam ne violare liceret,
Sacrauere Ioui, Tarpeio in monte Quirites.
Huius dimidium fert Vrna, vt & ipsa Medimni
Amphora: terque capit modium. Sextarius istum
Sedecies haurit: quod soluitur in digitos pes.
At Cotylas, quas si placeat, dixisse licebit

Heminas, recipit geminas sextarius vnus.
Qui quater assumptus, Graio fit nomine χοῖνιξ.
70 Adde duos, χοῦς fit: vulgò qui est congius idem.
E quo sextari nomen fecisse priores
Crediderim, quod eos capiat sex congius vnus.
At cotile Cyathos bis ternos vna receptat.
Sed de abaco nobis id pondus sæpe notatur.
75 Bis quinæ hunc faciunt drachmæ, si appendere velles.
Oxibaphum fiet, si quinque addantur ad istas.
At mystrum cyathi quarta est: ac tertia mystri,
Quam vocitant chemen. capit hæc cochlearia bina:
Quod si mensuræ pondus componere fas est,
80 Sextari cyathus pars est, quæ est vncia libræ.
Necnon oxybaphi similis sescúcia fiet.
Sicil

Sicilicúmque tibi myſtro ſimilare licebit. 29

Cochlear extremũ eſt: ſcriptíque imitabitur inſtar.

Attica præterea diſcenda eſt amphora nobis,

Seu cadus.hanc facies,noſtræ ſi adieceris vrnam. 85

Eſt &,bis decies quem cõficit amphora noſtra,

Culeus.hac nulla eſt maior menſura liquoris.

Eſt etiam terris,quas aduena Nilus inundat,

Artaba: cui ſuperat modij pars tertia poſt tres.

Nanque decem modiis explebitur artaba triplex. 90

Illud præterea tecum cohibere memento,

Finitum pondus varios ſeruare liquores.

Nam libræ, vt memorant, beſſem ſextarius addit,

Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.

95 Addunt ſemiſſem libræ liuentis oliui.
Selibrámque ferunt mellis ſupereſſe bilibri.
Hæc tamen aſſenſu facili ſunt credita nobis.
Nanque nec errantes vndis labentibus amnes,
30 Nec merſi puteis latices, aut fonte perenni
Manantes, par pondus habent: non denique vina,
100 Quæ campi, aut colles, nupérue, aut antè tulere.
Quod tibi mechanica promptum eſt depromere muſa.
Ducitur argento, tenuíue èx ære cylindrus,
Quantum inter nodos fragilis producit arundo.
Cui cono interius modico pars ima grauatur:
105 Ne totus ſedeat, totúſue ſupernatet vndis.
Lineáque à ſummo tenuis deſcendit ad ima,
Ducta ſuperficie: tot quæque in fruſta

secatur,
Quot scriplis grauis est argenti ærísue cylindrus.
Hoc cuiusque potes pondus spectare liquoris.
Nam si tenuis erit,maiori immergitur, vnda: 110
Sin grauior,plures modulos supesse no tabis.
Aut si tantundē laticis sumaturvtrinq;,
Pondere præstabit grauior.si pondera secum
Conueniunt, tunc maior erit, quæ tenuior vnda est.
Quod si ter septem numeros texisse cylindri 115
Hos videas latices, illos cepisse ter octo:
His drachma grauius fatearis pondus inesse.
Sed refert æqui tantum comferre liquoris,
Vt grauior superet drachma,quantum expulit vndæ
Illius aut huius, teretis pars mersa cylindri. 120

Hæc de mensuris: quarũ si signa requires,
Ex ipsis veterum poteris cognoscere chartis.
Nunc aliud partum ingenio trademus eodem.
Argentum fuluo siquis permisceat auro,
Quantum id sit, quóue id possis deprẽdere pacto,
Prima Syracusij mẽ prodidit alta magistri.
Regem namque ferunt Siculum, quã nouerat olim
Cœlicolûm regi, ex auro statuisse coronam:
Compertóque dehinc furto (nam parte retenta,
Argenti tantundem opifex immiscuit auro)
Orasse ingenium ciuis, qui mente sagaci,
Quis modus argenti, fuluo latitaret in auro,
Repperit, illæso, quod diis erat ante dicatum.

Quod te quale fiet, paucis, aduerte, docebo.
Lancibus æquatis, quibus hæc appendere mos eſt,
Argenti atque auri, quod edax purgauerit ignis,
Impones libras, neutrum vt præponderet: háſque
Summittes in aquam. Quas pura vt ceperit vnda,
Protinus inclinat pars hæc, quæ ſuſtinet aurum.
Denſius hoc nanque eſt, ſimilari craſſius vnda.
At tu ſiſte iugum: mediúque è cardine centri
Interualla nota. quantum diſcerpſerit illinc,
Quótque notis diſtet ſuſpenſo pondere filum,
Fac drachmis diſtare tribus. Cognouimus ergo
Argenti atque auri diſcrimina. denique libram
Libra tribus drachmis ſuperat, quum mergitur vnda.

Sume dehinc aurum, cui pars argen-
tea mixta est,
Argentíque meri par pondus:itémque
sub vnda
Lancibus impositum specta . propen-
sior auri
Materies.subsistet enim,furtúmque do
cebit.
Nam si ter senis superabitur altera
drachmis,
Sex solas libras auri dicemus in-
esse,
Argenti reliquum.quia nil in pondere
differt
Argentum argento, liquidis quũ mer-
gitur vndis.
Hæc eadem puro deprendere possu-
mus auro,
Si par corrupti pondus pars altera
gestet.
Nam quotiens ternis pars illibata gra-
uarit
Corruptum drachmis sub aquam, toti
dem esse notabis.
Argenti libras, quas fraus promiscuit
auro.

Pars etiã libræ quæuis si fortè supersit,
Hæc quoque drachmarum simili tibi
parte notetur.
Necnon & sine aquis. *

RATIO COMPVTANDI PER DIGITOS ET VTRANque manum, ex BEDAE ANGLOSAXONIS libro de TEMPORVM ratione.

De TEMPORVM ratione, Domino iuuãte dicturi, necessarium duximus, vtilissimam primo, promptissimámaque flexus digitorũ paucis præmonstrare sollertiam: vt quum maximam computandi facilitatem dederimus, tum paratiore legẽtium ingenio, ad inuestigandam, dilucidandámque computando seriem temporum veniamus. Neque enim contemnenda, paruíue pendenda est regula, cuius omnes penè sacræ expositores scripturæ non minùs quàm literarum figuras, monstrãtur amplexi. Dénique & multi alij

aliâs, & ipſe diuinæ interpres hiſtoriæ Hieronymus, in Euangelicæ tractatu ſententiæ, huius adiumentum diſciplinæ non dubitauit aſſumere. Centeſimus, inquit, & ſexageſimus, & triceſimus fructus, quanquam de vna terra, & de vna ſemente naſcitur, tamen multùm differt in numero. TRIGINTA referuntur ad nuptias. Nam & ipſa digitorum coniunctio, quaſi molli oſculo ſe complectens, & fœderans, maritum ſibi pingit & coniugem. SEXAGINTA ad viduas, eò, quòd in anguſtia & tribulatione ſint poſitæ: vnde & in ſuperiore digito deprimũtur. Quantóq; maior eſt difficultas expertæ quõdam voluptatis inlecebris abſtinere, tantò maius eſt præmium. Porrò CENTESIMVS numerus (quæſo, diligenter, lector, attende) à ſiniſtra transfertur ad dexteram: & iiſdem quidem digitis, ſed non eadem manu, quibus in læua, nuptæ ſignificantur & viduæ, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

34 Quum ergo dicis VNVM, minimum in læua digitum inflectens, in medium

palmæ artum infiges. Cùm dicis DVO, secúdum à minimo flexum ibidem impones. Cùm dicis TRIA, tertium similiter adflectes. Cùm dicis QVATVOR, itidem minimum leuabis. Cùm dicis QVINQVE, secundum à minimo similiter eriges. Cùm dicis SEX, tertium nihilominus eleuabis, medio duntaxat solo, qui medicus appellatur, in mediũ palmæ fixo. Cùm dicis SEPTEM, minimum solum, ceteris interim leuatis, super palmæ radicem pones. Iuxta quem, cùm dicis OCTO, medicum: cùm dicis NOVEM, impudicum è regione compones. Cùm dicis DECEM, vnguem indicis in medio figes artu pollicis. Cùm dicis VIGINTI, summitatem pollicis, inter medios indicis & impudici artus immittes. Cùm dicis TRIGINTA, vngues indicis & pollicis blando coniunges amplexu. Cùm dicis QVADRAGINTA, interiora pollicis lateri vel dorso indicis superinduces, ambobus duntaxat erectis. Cùm dicis QVINQVAGINTA, pollicem exteriore artu instar Græcæ literæ Γ curuatũ, ad pal 35

mam inclinabis. Cùm dicis SEXAGINTA, pollicem, vt ſupra, curuatum, indice circumflexo, diligenter à frõte præcinges. Cùm dicis SEPTVAGINTA, indicem, vt ſupra, circumflexum pollice immiſſo ſuperimplebis, vngue duntaxat illius erecto trans medium indicis artum. Cùm dicis OCTOGINTA, indicem vt ſupra circunflexum pollice in longum tenſo implebis, vngue videlicet illius in medium indicis artum infixo. Cùm dicis NONAGINTA, indicis inflexi vnguem radici pollicis infiges. Atque hactenus in læua. CENTVM verò in DEXTERA, quomodo decem in læua, facies. DVCENTA in dextera, quomodo viginti in læua. TRECENTA in dextera, quemadmodum triginta in læua. Eodẽ modo & cetera vſq; ad NONINGENTA. Item MILLE in dextera, quemadmodum vnum in læua: DVO MILLIA in dextera, quemadmodum duo in læua: TRIA MILLIA in dextera, quemadmodum tria in læua: & cetera vſque ad nouem millia. Porrò DECEM MIL-

LIA cùm dicis, læuam medio pectori supinam appones, digitis tantùm ad cœlum erectis. VIGINTI MILLIA cùm dicis, eandem pectori expassam late superpones. TRIGINTA MILLIA cũ dicis, eadem prona, sed erecta, pollicem cartilagini medij pectoris immittes. QVADRAGINTA MILLIA cùm dicis, eandem in vmbilico erectam supinabis. QVINQVAGINTA MILLIA cùm dicis, eiusdem pronæ, sed erectæ pollicem vmbilico impones. SEXAGINTA MILLIA cùm dicis, eadem prona femur læuum desuper comprehendes. SEPTVAGINTA MILLIA cùm dicis, eandem supinam femori superpones. OCTOGINTA MILLIA cùm dicis, eandem pronam femori superpones. NONAGINTA MILLIA cùm dicis, eâdem lumbos apprehẽdes, pollice ad inguina verso. At verò, CENTVM MILLIA & DVCENTA MILLIA & cetera, vsque ad NONINGENTA MILLIA, eodem, quo diximus ordine, in dextera corporis parte cõplebis. DECIES autem CENTENA

MILLIA cùm dicis, ambas ſimul manus inſertis inuicem digitis implicabis.

37 Eſt & alterius modi computus articulatim diſcurrens: qui quoniam ſpecialiter ad Paſchæ rationem pertinet, quum ad hanc ex ordine ventũ fuerit, opportuniùs explicabitur. Poteſt autem & de ipſo, quem prænotaui computo, quædam MANVALIS LOQVELA, tam ingenij exercendi, quàm ludi agẽdi gratia, figurari: qua literis quis ſigillatim expreſsis, verba, quæ iiſdem literis contineantur, alteri, qui hanc quóque nouerit induſtriam, tametſi procul poſito, legenda atque intelligenda contradat, vel neceſſaria quóque per hæc occultiùs innuendo ſignificans, vel imperitos quóſque quaſi diuinando deludens. Cuius ordo ludi vel loquelæ talis eſt. Cùm primam alphabeti literam intimare cupis, vnum manu teneto: cùm ſecundam, duo: cùm tertiam, tria: & ſic ex ordine ceteras. Verbi gratia, ſi amicum inter inſidiatores poſitum, vt cáute rem agat, admonere deſideras, tria, & vnum, & viginti, & decem & nouẽ,

& quinque,& vnũ,& ſeptem, & quinque,digitis oſtende. huius nanque ordinis literæ,CAVTE AGE, ſignificant. Poteſt & ita ſcribi,ſi cauſa ſecretior exigat. Sed hæc Græcorum compoto literíſque faciliùs diſci ſimul atque agi poſſunt : qui, non vt Latini, paucis iiſdémque geminatis ſuos numeros ſolẽt exprimere literis, verùm toto alphabeti ſui charactẽre in numerorum figuras expenſo, tres, qui plus ſunt numeros,notis ſingulis depingunt,eundẽ penè numeri figurandi, quem ſcribendi alphabeti ordinem ſequentes, hoc modo.

α,	β,	γ,	δ,	ε,	ϛ,	ζ,	η,
I,	II,	III,	IIII,	V,	VI,	VII,	VIII,

θ,	ι,	κ,	λ,	μ,	ν,	ξ,	ο,
IX,	X,	XX,	XXX,	XL,	L,	LX,	LXX,

π,	ϟ,	ρ,	σ,	τ,	υ,
LXXX,	XC,	C,	CC,	CCC,	CCCC,

φ,	χ,	ψ,	ω,	ϡ.
D,	DC,	DCC,	DCCC,	DCCCC.

Qui ideo mox, vt numeros digitis ſignificare didicerint, nulla interſtãte

mora, literis quóque pariter iisdẽ præfigere sciunt. Verùm hæc hactenus.

DE RATIONE VNCIARVM EX EODEM LIBRO.

38 VNCIARVM quoque diuisionem nosse, quæ non minùs temporibus rebúsue aliis, quàm numis est apta cõputandis, non ignobilis intentio est. Quibus quia & dispersæ passim historiæ, & ipsa sacra scriptura vtitur: nomina pariter & figuras earũ paucis affigere curauim9 ꝭ, LIBRA, vel ÆS siue ASSIS, duodecim vnciæ. ʃʃʃ, DEVNX, siue IABVS, vndecim vnciæ. ʃʃʃ, DECVNX, vel DEXTANS, decem vnciæ. ʃʃ, DODRANS, siue DORAS, nouem vnciæ. ʃʃ, BES siue BISSIS, octo vnciæ. ʃ, SEPTVNX siue SEPTVS, septem vn-
39 ciæ. ʃ, SEMIS, sex vnciæ. ʃʃ, QVINCVNX, siue CINVS, quinque vnciæ. ʃʃ, TRIENS siue TRIES, quatuor vnciæ. ʃ, QVADRANS siue QVADRAS, tres vnciæ. ʃ, SEXTANS siue SEXTAS, duæ vnciæ. ɫ, SESCVNX

siue SESCVNCIA, vna vncia& semis. I, VNCIA viginti quatuor scripuli. ℒ, SEMVNCIA, duodecim scripuli. ℒ. Duæ SESCVLAE siue SESCLAE, octo scripuli, id est tria pars vnciæ. Ʒ, SICILICVS, sex scripuli. ℒ, SESCVLA siue SESCLA, quatuor scripuli. Dimidia Sexcula siue Secla, duo scripuli. ƒƒ, SCRIPVLVS, sex SILIQVAE. Hæc, inquam, ponderum vocabula vel characteres, non modò ad pecuniam mẽsurandam, verùm ad quæuis corpora, siue tempora dimetienda, conueniunt. Vnde & ratio & mos obtinuit, vt in cautione computorum, pueri vnum & duo sæpius asse & dipondio mutent. Itẽ tressis, quartussis, quinquussis, sexcussis, septussis, & cetera huiusmodi, quasi tres asses, quatuor asses, quinque asses, sex asses, proferant, & in eundem modum sequentia numerorum quàm plurima. Siue igitur horam vnam, siue diem integrum, siue mensem, siue annum, seu certè aliud aliquod maius minúsue temporis spatium, in duodecim partiri vis, ipsa duodecima pars, vncia

40

eſt: reliquas vndecim deuncem appel lant. Si in ſex partiris, ſexta pars ſextás ſiue ſextas: quinque reliquæ dextans, vel, vt alij, diſtas vocitantur. Si in quatuor, quarta pars quadrātis nomen, reſiduæ tres dodrantis accipiunt. Et huius
41 diſciplinæ regula ſoluitur, quod & pleróſq; turbat imperitos, quia Philippus in expoſitione beati Iob, AESTVM MARIS OCEANI cotidie bis venire deſcribens, adiunxerit, hunc vnius æquinoctialis horæ dodrante tranſmiſſo, tardiùs ſine intermiſsione ſiue die venire, ſiue nocte. Porrò ſi per tria quid diuidere cupis, iam tertiam partem trientem, duas reſiduas biſſem nuncupabis. Si per duo, dimidium ſemis appellatur. Sic & cetera: quæ verbo meliùs colloquentis, quàm ſcribentis ſtilo diſci pariter & doceri queunt. Item de corporibus, ſiue milliarium, ſiue ſtadium, ſiue iugerum, ſiue perticam, ſiue etiam cubitum, pedémue, aut palmum partiri opus habes, præfata ratione facies.

VOLVSII

VOLVSII METIANI DISTRIBVTIO, ITEM

vocabula ac notæ partium in rebus pecuniaris, pondere, numero, mensura.

SAEPENVMERO, CENSOR, animaduerti ægrè ferentem te, quòd 42 ASSIS distributionem & in heredum institutione, & in aliis multis necessariam, ignotam haberes. Quæ ne tam exigua res ingenium tuum vllo modo moraretur, cum partes ipsas, tum vocabula & notas proponendas existimaui. Et deprehẽdes distributionem quidem partium infinitam, oppidò autem quàm exigua vocabula ac notas.

Prima diuisio solidi, id est libræ, quod 43 AS vocatur, in duas partes dimidias deducitur. Pars dimidia SEMIS vocatur. nota eius S. Sequens diuisio fit in tres tertias partes. pars tertia TRIENS vocatur. nota eius = = Sequitur diuisio in quatuor quartas partes, pars quarta QVADRANS vocatur. nota eius = — Deinceps fit diuisio in sex sextas par-

tes.ſextæ partis nomē eſt SEXTANS. cuius nota eſt =. Deinde diuiditur in octo octauas,quæ SESCVNCIAE vocātur:quarum eſt nota Σ\.Item in nouem nonas. nona pars vocatur vncia

44 duæ ſeſtulæ. nota —=. Diuiditur itē AS in duodecim partes duodecimas. vocātur ſingulæ,VNCIA. cuius nota—. Hæc velut elementa primæ de aſſe diſtributionis, æqualitatem ſeruant. Siquid quibuſdam earum detrahas, vel conferas, fient diſpares: quare ſi quadranti ſextantem, vel trienti vnciam applices, facies QVINCVNCEM: qui conſtat ex quinque vnciis hoc eſt quinque duodecimis. Nota quincuncis =—=. Si ſemiſsi applices vnciā, vel quincunci ſextantem, vel trienti quadrantem,efficies SEPTVNCEM, hoc eſt ſeptem duodecimas. Nota ſeptun-

45 cis ſ. Si ſeptunci applicueris vnciam, vel ſemiſsi ſextantem, vel quincunci quadrantem, vel trienti tantundem, facies BESSEM, id eſt duodecimas octo. Nota beſsis —S— Si beſsi applicueris vnciam, vel ſeptunci ſextantem, vel ſe-

miſsi quadrantem, vel quincunci trientem, DODRANTEM efficies, hoc eſt nouem duodecimas. Nota dodrantis S Ƶ. Si dodrāti applicueris vnciam, vel beſsi ſextantem, vel ſeptunci quadrantem, vel ſemiſsi trientem, vel quincunci tantundem, facies DEXTANTEM, hoc eſt decem partes duodecimas. Nota dextantis S ═ ═. Si dextanti applicueris vnciam, vel dodranti ſextātem, vel beſsi quadrantē, vel ſeptunci trientem, vel ſemiſsi quincūcem, facies DEVNCEM, hoc eſt vndecim duodecimas. Nota deuncis S ═—═.

Ex his apparet, in quas partes æqualiter, in quas diſpares AS diuidatur. 46 Quò tamen faciliùs & memoria res teneatur, ſumma diuiſionis hæc eſt. In ASSE ſunt vnciæ decem duæ, hoc eſt, partes duodecimæ duodecim: vnciæ & binæ ſextulæ, nouem, hoc eſt, nouem nonæ: ſeſcunciæ octo, id eſt, octo octauæ: ſextantes ſex, id eſt ſex partes ſextæ: quadrantes quatuor, id eſt, quatuor partes quartæ: trientes tres, id eſt, tres partes tertiæ: ſemiſſes duo, id eſt,

duæ partes dimidiæ. Ceteræ partes inæ qualem faciūt diuiſionē. In DEVNCE ſunt vnciæ vndecim, ſextātes quinque & vncia, quadrātes tres & ſextās, trien tes duo & quadrās, quincunces duo & vncia, ſemis & quincūx, ſeptūx & triēs, bes & quadrans, Dodrans & ſextans, dextans & vncia. Deeſt aſsi vncia. In
47 DEXTANTE ſunt vnciæ decē, ſextantes quinq;, quadrātes tres & vncia, trientes duo & ſextās, quincūces duo, ſemis & triens, ſeptunx & quadrans, bes & ſextans, dodrans & vncia. Deeſt aſsi ſextans. In DODRANTE ſunt vnciæ nouem, ſextantes quatuor & vncia, quadrantes tres, triētes duo & vncia, quincunx & triens, ſemis & quadrans, ſeptunx & ſextans, bes & vncia. Deeſt aſsi quadrans. In BESSE ſunt vnciæ octo, ſextantes quatuor, quadrantes duo & ſextans, trientes duo, quincunx & quadrans, ſemis & ſextans, ſeptunx & vn-
48 cia. Deeſt aſsi triens. In SEPTVNCE ſunt vnciæ ſeptem, ſextantes tres & vncia, quadrantes duo & vncia, triens & quadrans, quincunx & ſextans, ſemis

& vncia. Deest asſi quincunx. In SEMISSE ſunt vnciæ ſex, ſextantes tres, quadrātes duo, triens & ſextans, quincunx & vncia, Deest asſi alter ſemis. In QVINCVNCE ſunt vnciæ quinque, ſextantes duo & vncia, quadrans & ſextans, triens & vncia. Deest asſi ſeptunx. In TRIENTE ſunt vnciæ quatuor, ſextantes duo, quadrans & vncia. Deest asſi bes. In QVADRANTE ſunt vnciæ tres, ſextans & vncia. Deest asſi dodrans. In SEXTANTE ſunt vnciæ duæ. Deest asſi dextans. Huc vſque diuiſio maiorum, vt ita dictum ſit, partium, & celebris & nota eſt: ſed quū in ſe natura infinitam partiēdi præſtet facultatem, ſuccedit VNCIAE quoque (quæ eſt asſis, vt ſupra dictum eſt, pars duodecima) diuiſio, non tam celebris quidem, ſed tamen non adeo ignota. Vt asſis, ita vnciæ prima diuiſio fit in duas partes dimidias: quæ vocātur SEMVNCIAE. Nota ſemunciæ £. Itē diuiditur vncia in tres partes, quæ vocātur BINAE SEXTVLAE. Nota binarū ſextularū Ɖ. Itē diuiditur vncia in qua-

49

50 tuor SICILICOS, id est quatuor quartas. Nota ſicilici ɜ. Itē in SEXTVLAS ſex.i. ſex ſextas. Nota ſextulæ \. Itē in duodecimas duodecī: quas ſingulas partes, DIMIDIAS SEXTVLAS vocamus. Nota dimidiæ ſextulæ ✝. Item in SCRIPTVLA viginti quatuor. Scriptuli nota ℲΗ. Eſt autem aſsis SEMVNCIA pars viceſima & quarta: duæ ſextulæ, pars triceſima ſexta: ſicilicus, quadrageſima octaua: ſextula, ſeptuageſima ſecunda: dimidia ſextula, cēteſima quadrageſima quarta: ſcriptulū, ducēteſima

51 octogeſima octaua. SEMVNCIA habet Sicilicos duos, ſextulas tres, dimidias ſextulas ſex, ſcriptula duodecim. DVAE SEXTVLAE habent ſicilicū & dimidiam ſextulam, ſextulas duas, dimidias ſextulas quatuor, ſcriptula octo. SICILICVS habet ſextulam & dimidiam, dimidias ſextulas tres, ſcriptula ſex. SEXTVLA habet dimidias ſextulas duas, ſcriptula quatuor. Dimidia ſextula habet ſcriptula duo. Has quoque partes in quantunlibet diuidere poſſis: verùm infra eas neque notas, ne-

que propria vocabula inuenies. Præ- 52
terea dimidium ſcriptulũ audio quoſdam
ratiocinatores SIMPLIVM vocare: quod erit totius aſsis quingenteſima
ſeptuageſima ſexta. Quam & ipſam partem infinitò ſeparare poſſis.
Nec mirum, ſi infra has partes partitio facta, & nominibus & notis caret,
quum etiam inter partes ſuperiores, primáſque diuiſiones, pleræque partes
& nominibus & notis careant. Statim nãque vndecim vndecimæ aſſem efficiunt:
nec aut nomen proprium, aut notam habent. Perinde decem decimæ. Nam nona aſsis
facit vnciam duas ſextulas. Octaua, vt ſupra redditũ eſt, ſeſcuncia vocatur.
Septem ſeptimæ, quæ & ipſæ aſſem implent, nec nomẽ proprium, nec notam habent.
Sextæ, ſextantes vocantur. Ne quintæ quidem aut nomen proprium, aut notam
habẽt. Iam verò tertias, trientes: quar- 53
tas quadrantes: ſicut duodecimas, vncias vocari oſtenſum eſt. Infra has ceteræ
vſque ſextamdecimam, nomine proprio notáque carent: ſed ſextade-

cima, ſemuncia,ſicilicus dicetur. Nam ſedecim ſemunciæ, octo ſunt vnciæ.ſedecim ſicilici,quatuor unciæ fiunt.iunctæ vnciis octo, aſſem implent. Septimadecima deinde interiecta, nomine notáque caret. Octauadecima uocabitur ſemuncia ſextula. Nam hæ décies octies ductæ, aſſem efficient. Poſt has inferiores partes(excepta ſemúcia, dua bus ſextulis, ſicilico, ſextula, dimidia ſextula,ſcriptulo)neque vocabula propria, neque notas habent: centeſimáque commodia, vt vſurarum nomine ad ſortem applicaretur, ſicilico, id eſt C auerſo, eo notari: quod quum C centum ſignificaret,conuertebatur ad eam ſummam, cuius centeſima futura erat: & ſiue vna conuenerat, vnus ſicilicus: ſiue plures, tot ſicilici ponebantur.

54 Sicut autem aſsis appellatio ad rerum ſolidarum, hereditatiſque totius, diuiſio autem eius ad partium demonſtrationem pertinet:ita & ad pecuniam numeratam refertur: quæ olim in ære erat,poſtea & in argento feriri cœpit:ita

vt omnis nummus argenteus ex numero æris poteſtatem haberet. Eo in numero ſunt hi ARGENTEI NVMMI: DENARIVS, cuius eſt nota X QVINARIVS, cuius eſt nota V. SESTERTIVS, cuius nota eſt HS VICTORIATVS enim nunc tantundē valet, quantum quinarius olim. At peregrinus nūmus loco mercis, vt nunc tetradrachmum & drachma, habebatur. DENARIVS primò aſſes decē valebat, vnde & nomen traxit. QVINARIVS, dimidium eius, id eſt, quinque aſſes: vnde & ipſe vocatur. SESTERTIVS duos aſſes & ſemiſſem, quaſi ſemis tertius. Græca figura, ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Nā ſex talenta & ſemitalentum eo verbo ſignificantur. Lex etiam duodecim tabularum argumento eſt: in qua duo pedes & ſemis, ſeſtertius pes vocatur. Nunc Denarius ſedecim, victoriatus & Quinarius octo, Seſtertius quatuor aſſes valet. Infra quam diuiſionem ſequitur alia quædam ſubdiuiſio, notas æquè ac propria vocabula habens. Quare ſi ad denariam rationem conficias aſſem

hac nota ſcribas,ac voces ſemũcia ſicili-
56 cus ⚹ Σ. Semunciæ enim ſedecim, & ſicilici ſedecim,aſſem efficiũt.DVPONDIVM hac nota ſcribas, & voces ſeſcuncia ⚹ Σ. Nam ſedecim ſeſcunciæ dupondium efficiunt. TRESSIS hac nota ſcribas, ac voces ſextans ſicilicus ⚹ =. Aequè enim ſedecim ſextantes, totidémque ſicilici tres aſſes efficiunt. QVARTVSSIS hac nota ſcribas, vocéſque quadrans X =. Sedecim enim quadrantes quartuſsis efficiunt. QNINQVES hac nota ſcribas, vocéſque quadrans ſemuncia ſicilicus ⚹ = ? Σ. Nam ſedecim quadrantes, ac totidem ſemunciæ ſicilicique, faciũt quinques. SEXIS hac nota ſcribas,nominéſque triens ſemũcia ⚹ = = Σ Æquè enim trientes & ſemunciæ ſedecies ducti,ſexis efficiunt. SEPTVS hac nota ſcribas ac nomines quincunx ſicilicus ⚹ = = —.Simili enim modo quincũces ac ſicilici multiplicati ſeptus
57 efficiunt. OCTVS hac nota ſcribas, ac nomines ſonus. Quibus eodem modo multiplicatis, octus reperias. NONVS

hac nota scribas, appelléſque semis ſe-
mũcia ſicilicus X S ε. Vt ſemiſſem hãc
quoque notam, quæ vocatur ſemiſsis
vncia ſicilicus multiplicatum nonus in-
uenies. DECVS hac nota ſcribas, atque
nomines ſeptuncẽ ſemũciam X S ε.
Septuncem quoque ac ſemunciam to-
tiens ſi duxeris, decus efficies. VNDE-
CIAES hac nota ſcribas, appelléſque
beſsicilicus X S = Nã beſsicilici to-
tiens ducti, vndecieris efficiunt. DVO-
DECIAES hac nota ſcribas: ac voces
dodrans X S. Dodrantes eodem mo-
do cõputati, duodeciæs efficiunt. TRE- 58
DECIAES hac nota ſcribas, vocéſque
dodrãs ſemũcia ſicilicus X S = — ε.
Dodrantibus ſemunciis ſicilicis eadem
ratione multiplicatis tredecim aſſes ef-
ficies. QVATVORDECIAES hac no-
ta ſcribas, ac voces dextans ſemuncia
X S = = ε. Dextãtes ſemunciæque
ſedecim æquè quatuordeciæs efficiunt
QVINDECIAES hac nota ſcribas,
ac appelles deũx ſicilicus X S = = ε.
Deunx quoque ac ſicilicus ſedecies
ducti, quindecies efficiunt. Ingenioſiſ-

ſimè autem quum ad denarium ratio conficeretur, excurrentis æris nota inuenta eſt:quæ ſedecies multiplicata id efficeret. Nanque quum denarij nota præſcribatur,eíque ſubiũgatur æris excurrentis nota, manifeſtum eſt eam ſedecies ducendam ex adnotatione de-
59 narij.Ad quinarium & victoriatum rationem Romæ confici neſcio: quemadmodum tamen,ſi velis,conficias, faciliùs apparebit, ſi priùs inſpexeris, ad quem modum ſeſtertiaria ratio conficiatur.tunc enim excurrentis æris licet exemplum denariariæ rationis & dimidiam duces,vel ſeſtertiaria & duplicabis.Ad ſeſtertium ratio ſi conficiatur,ſemis hac nota ſcribitur —T Vocatur libella teruncius. Eſt autem LIBELLA ſeſtertij decima pars, TERVNCIVS quadrageſima: quæ duæ partes iũctæ, octauam ſeſtertij, id eſt, ſemiſſem efficiunt.Nam octo libellis, id eſt,octo decimis,teruncij octo,id eſt,octo quadrageſimæ, quæ fiunt quatuor viceſimæ, hoc eſt duæ decimæ adiectæ complent ſeſtertium.Sunt enim in ſeſtertio,libel-

læ decem, SINGVLAE viginti, teruncij quadraginta. Infra ſemiſſem nemo rationem tenere ſeſtertiariam ducit. poteſt tamen. Nam quadrans, qui eſt pars ſextadecima ſeſtertij, poterit notari SINGVLA, quæ eſt viceſima ſeſtertij, & dimidio teruncio, qui eſt octogeſima ſeſtertij. Nam vtráque hæc pars iuncta, efficit ſextamdecimam. AS notari debet ═ ſ. Hæc ad ſeſtertium nota vocatur. Duæ libellæ ſingula, fiunt duodecimæ & viceſima, hoc eſt quarta pars ſeſtertij. Nam quater binæ libellæ, octo fiunt decimæ: quatuor ſingulæ, quatuor fiunt viceſimæ, hoc eſt duæ decimæ, quæ ſuperioribus iunctæ, ſeſtertium complent. AS SEMIS notari debet 2 — ſ T Vocatur tres libellæ ſingula teruncius: & ſunt tres decimæ, vna viceſima, vna quadrageſima, hoc eſt quarta & octaua ſeſtertij. Superſunt octauæ quinque, id eſt ſemiſſes quinque, vt compleant ſeſtertium. DVPONDIVS hac nota Ŝ Vocantur quinque libellæ, quæ ſunt quinque decimæ. Hæ duplicatæ ſeſtertium

60

61

implent. DVPONDIVS semis hac nota S⌉T Vocantur sex libellæ teruncius. Sút autem sex decimæ & quadragesima, id est dimidia & octaua totius. Supersunt octauæ tres, id est, semisses tres, vt sestertium compleāt. TRESSIS hac nota S═£. Vocatur septem libellæ singula. Sút autem pars dimidia & duæ decimæ & vicesima, hoc est, pars dimidia & quarta. Desunt duæ octauæ, id est quarta, quæ iuncta impleat sestertium. TRESSIS SEMIS hac nota S═—£T. Vocatur octo libellæ singula teruncius. Sunt pars dimidia & tres decimæ & vicesima & quadragesima, hoc est pars dimidia & quarta & octaua. Superest octaua, quæ adiecta sestertium compleat. LIBELLA dicta creditur, quasi pusilla libra. Nam quum olim ASSES librilcs essent, & DENARIVS decem asses valeret, & decima pars denarij libram, quæ eadem as erat: singula selibram, quæ eadem semis erat: teruncius quadrantem haberet, siue denariaria, siue sestertiaria ratio conficeretur, iisdem notis, id est li

62

bellarum, & singularum, & teruncio-
rum, præposita nota denarij vel sester-
tij, vt erat ratio, æra exprimebantur.
Postea quàm in sedecim asses denarius
distributus est, denariaria ratio expedi-
tiùs cõfici cœpit, vt supra dictũ est: sester
tiaria mansit sub iisdem notis. Aucta
tamen computatione, hæc quoque li-
bella, exemplo maiorum, in duos velut
semisses, qui singulæ vocantur, & qua-
tuor velut quadrantes, qui teruncij
vocantur, diuiditur.

PONDERIS eadem diuisio est, quæ 63
æris. Nam in quas partes as diuiditur:
in has & libra dispenditur. Ita AS qui-
dem seu de diuisione solidi, seu de pon
dere, seu de numerata in ære pecunia
agatur: LIBRA autem in pondere,
NVMMI verò argentei in pecunia, for-
ma publica duntaxat nomen accipiũt.

MENSVRARVM liquoris atque gra-
ni expeditior & forma & appellatio
est. Nam QVADRANTAL, quod
nunc plerique AMPHORAM vocant,
habet VRNAS duas, MODIOS tres,
SEMODIOS sex, CONGIOS octo,

SEXTARIOS quadraginta octo, HEMINAS nonaginta ſex, QVARTARIOS centũ nonaginta duos, Cyathos quingentos ſeptuaginta ſex.

NOTAE MENSVRARVM.

Quadrantalis	ꝗ I.
Ad granum	v.
Vrnæ	qs.
Heminæ	ↄ.
Sextarij ad vinum	).
Semodij	∞ s.
Cyathi	T I.
Congij	Ꝯ.
Modij	∞ r.
Quartarij	+∞.

ELIÆ VINETI SANTONIS ANNOTATIONES IN Prisciani librum de figuris, & nominibus Numerorum.

¶ ELOQVENTIAM VESTRAM 1 *Pluralis numerus pro singulari. Quod loquendi genus sub Cæsarum & Augustorum tyrãnide adulatoribus nimium placuit. Priscianus in grammaticorum præfatione ad Iulianum non est ita locutus.* ¶ ad millies mille. 2 *quem Galli millionem vulgò dicunt. Plinius libro tricesimo tertio Naturalis historiæ. Non erat apud antiquos numerus vltra centum millia. Itaque & hodie multiplicantur hæc, vt decies centena millia aut sæpius dicantur. Hæc Plinius. qui millies millena potiùs dixisset, vt arbitror, quàm millies mille. Sic enim Cicero & alij veteres Latini dispertitiuis numerorum nominibus in multiplicando potiùs vsi.* ¶ non plus tredecim.

i	*vnum,*
v	*quinque,*
x	*decem,*
l	*quinquaginta,*

ꟾXI	*mille,*
I Ↄ Ↄ	*quinque millia,*
C C I Ↄ Ↄ	*decem millia,*
I Ↄ Ↄ Ↄ	*quinquaginta millia,*
C C C I Ↄ Ↄ Ↄ	*centum millia,*
q Ↄ	*quingenta millia,*
c m Ↄ	*mille millia.*

Plures in libro de notis, qui Marco Valerio Probo inscriptus extat. ¶ Ergo ια pro *μία. In vetusto codice Græca tonos non habebant notatos. Impreßi ἰά scribebant: sed Cyrillus ἴαν vocem esse dicit: vnam verò & primam vltima acuta ἰάν.* ¶ vel sic X. *In hac nota, literæ* Δ & X *facile agnoscuntur.* ¶ *χείλια χ πέλεται. Versus hi in impreßis exemplaribus adhuc desiderati sunt. Quorum tertius valde dubito, an sine mendo sit. Multùm corrupta fuerunt Græca omnia in codice membraneo. In quo literarum nomina vt notabantur scribebantúrue, ita reddidimus. Ibi fuit sola litera χ, quæ χῖ vulgò scribitur, appellatúrque.* Π *verò illic tribus locis* Π E I: *quam πῖ scribebant duabus tantū literis, pronunciabántque, qui nobis prima linguæ Græcæ rudimenta tradiderūt.* ¶ Nam per

i vnum notabant. *Notam vnius I, non literam, sed lineolam vocat Aulus Gellius in principio libri decimi noctium Atticarum. Et certè sunt, qui à Prisciano hic ita dissentiunt, vt dicant non à Græcis hominibus eorúmque literis, sed ab illiteratorum tesseris, taleisue, numerarias istas notas vsu receptas. Vide caput vltimum libri decimi parérgon Andreæ Alciati.* ¶ Decem per χ. *Decim frequenter vetusti codices, i pro e ante m: quomodo & in Virgilianis castigationibus monuit Pierius.* ¶ quæ nota est quinquaginta *Græci per consonantem ν quinquaginta notant: quæ est Latina n.* ¶ teste Appollonide. *Quis hic fuerit grammaticus Appollonides, non satis scio. Est apud Stobæum, & in epigrammatum anthologia, Poeta Græcus Apollonides. Est & vnus ex Plinij Solinique auctoribus Apollonides: ex quo inter cetera Bithias Scythiæ illi nouerunt* ¶ & Lucio Tarrhæo. *Hic mihi non multò notior. Tarrhæi prouerbia Græca formis edidit Aldus Manutius. Citatur in vetustis scholiis Tarrhæus, qui commentaria in Apollonij Argonautica scripserit: si fortè sit idem Tarrhæus.* ¶ de quo Arruntius. *Ita in Arruntio ge-*

minabant liquidam antiqui codices hoc loco: alibi non geminabant, vt apud eundem Priscianum libro tertio de superlatiuo. Victorinus in capite de orthographia, vt ferrum, & currit. sic Arruntium per duo r scribere praecipit: si nomen idem sit. Hunc autem Arruntium, nisi fortè multi fuerunt Arruntij grammatici, Arruntium Claudium appellat Diomedes, quo loco de propriorum nominum speciebus disputat: Arruntium Celsum Carisius de aduerbiis perditè, tutò, vt, Terentij & Virgilij interpretem faciens. Quibus tamen omnibus locis impressi codices nostri Arruntium vnico r scribunt. ¶ Teste etiam Didymo. *quem & Didumum scribunt antiqui libri. Est enim vocalis illa Graeca y, u vocalis Latina. Hoc autem Didymo nemo plura scripsit, inquit Quintilianus libro primo institutionum oratoriarum: quem & quatuor millia librorum scripsisse meminit Seneca in epistola, quam numerant tertiam libri tertiidecimi illarum, quas ad Lucillium scripsit. Suidas autem aliquot* Διδύμους *grammaticos recenset: hunc, Claudium Didymum vocat.* ¶ Eποιέετο δὲ. *In his Herodoti Graecis, si quid corruptum habuit membraneus codex, id ex*

ipſo ſui auctoris libro reſtituimus. Verborum autem Herodoti vltimum eſt. ἡμιτάλαντον. *quæ ſequuntur alia Græca* εἰ δ' οὖλον τῶν δέκα ταλάντων γεγενῆσθαι τὸν λέοντα. καταλέγει ἔχειν ἕβδομον ἡμιτάλαντον. τουτέστιν ἓξ ἥμισυ τάλαντα. *ſicut in vetuſto codice habuerunt, ita tibi damus: ſiue Didymi ſint hæc, ſiue alicuius alterius, locũ Herodoti Græcum Græcè explicantis.* ¶ Vt Dardanus docet. *Quis hic grammaticus? quem & alibi citat.* ¶ Scripulus eſſe. *Dicitur & genere neutro ſcripulum: vt apud Martialem in epigrammate quarto libri quarti.*

Ergo nec argenti ſex ſcripula Septitianæ:

& in vicesimo quinti,

Flammatæue togæ ſcripula tota decẽ:

& in quinquageſimo quinto decimi.

Libras, ſcripula, ſextuláſque dicit.

Ceterùm varia eſt huius nominis ſyllaba prima. Scrupulum per quintam vocalium, & ſcripulum per tertiam ſcriptum reperio. Medici noſtri ſcrupulum per u ferè appellant: ſed qui per i ſcripulũ malunt, hi deducunt à ſcribẽdo, propterea quod Græcis γράμμα dictum legãt, vt in carmine illo mutilo de ponderibus.

6

Gramma vocãt: scriplũ nostri dixere priores: *quod nomẽ γράμμα à verbo Græco γράφεσθαι originem trahit: cuius eadem est significatio cum Latino scribere. At eam primam syllabam quæ i habet pro u variam etiã reperies: quod id & scripulum & scriptulum olim dictum sit, teste Carisio Grammatico vetustissimo: cuius apponam verba de hoc nomine. Scriptulum, quod nunc vulgus sine t dicit, Varro in Plautorino dixit. Idem in annali. Nummum argenteum conflatum primùm à Seruio Tullio dicunt. Is quatuor scriptulis maior fuit, quam nummi. Sic Carisius noster habet: vnde coniicias, eos, qui suum scrupulum à scrupo trahunt, errare posse: postquam ex scripulo & scriptulo, scrupulum & scruptulum ita possunt esse facta: sicut ex carnifice carnufex, & ex optimo, maximo, optimus, maximus, facta.* ¶ Vnciæ duodecim libra. *Hæc est libra, quam postea Italicam & Romanam libram, minámque appellabit dragmarũ nonaginta sex.* ¶ Libra vel mina Attica, drachmæ septuaginta quinq;. *Tantidem æstimat Minam Atticam carmen de ponderibus. Corrupta exemplaria octoginta notabant pro septuaginta quinque.* ¶ Libra

vel Mina Graia, drachmæ nonaginta ſex. *Hic numerus fuit in exemplaribus impreſſis: in aliis C V, id eſt centum & quinque. Mina Graia centum eſt drachmarum in carmine de ponderibus & menſuris. Vide de his Guilielmum Budæum, Alciatū, & Georgiū Agricolam.* ¶ Talentum Athenienſe paruum, minæ ſexaginta. *Varia talentorū genera apud veteres fuerunt, Atticum, Aegineum, Euboicum, Byzantinum, Aegyptium & alia: de quibus quærunt, qui nuper de aſſe, de menſuris, de ponderibus, & nummis ſcripſerunt. Apud eoſdem multa de mina & libra: quas Priſcianus pro eodem accepit, vt hæ minæ ſexaginta, ſint ſexaginta libræ: & minæ octoginta tres maioris talenti, octoginta tres libræ Romanæ vnciarum duodenûm, vt paulò poſt patebit.* ¶ Beſsis vnciæ octo. *Hîc ita ſcripſerunt etiam membranei libri, pro B E S. Dicebatur enim vtrunque, vel Beda teſte: apud quem biſſis & biſſa legitur pro beſſis i pro e. Bes autem monoſyllabum, eſt in Monoſyllabicis Auſonij.*

Tertia defuerit ſi portio quid reliquū? Bes. ¶ Κεράτιον vel Α Π Τ Ο C. *Hoc* ΑΠΤΟC *quid nominis eſſe debeat non*

video, nisi forte λεπτόν. *Leptum tamen, id est minutum, seu minutia, alij ceratio minus faciunt, & omnium minimum.* ¶ in tricesimo quarto. *non procul à fine. Ita tricesimum quartum dicit, quem inepti, quartum decadis quartæ. Istas* δεκάδας *Titi Liuij nō nouerunt antiqui homines. Legitur autem apud Liuium, est pro sit: quingenos pro quingentos: &, ea ratione, pro, ex ratione.* ¶ signati octoginta. *argēti addunt apud Liuiū signati argenti octoginta. Ibique tetradrachmam scripserunt pro tetradrachma. Neutrius generis nomen est* τετράδραχμον: *quod quatuor drachmas significat.* ¶ quod tres oboli. Ὀβολὸς *& scriptulus, idem, sex siliquæ. Drachma, tres scriptuli, siue oboli tres. Ergo drachma, decem & octo siliquæ. Hunc siliquarum numerum quater multiplica: fient quater denæ & octonæ siliquæ. Quatuor ergo drachmæ, id est tetradrachmum, sunt septuaginta duæ siliquæ. Tres autem denarios dicit Liuius esse fere tetradrachmum.* ¶ Quarum singulæ septuagintaquinque drachmas habent. *Idem Budæus, & Agricola, Priscianum hic errasse ostendunt. Nam si talentum Atticum maius, valet, vt ait, o-*

8 9 10

Ectoginta tres libras Romanas cum quatuor vnciis, & idem valent centum minæ Atticæ, quarũ singulæ septuaginta quinque drachmas contineant: postquam libra Romana ex duodecim est vnciis, octoginta tres libræ Romanæ & quatuor vnciæ, sunt mille vnciæ. & quia drachmarum octo est vncia, erit talentum maius, ex octo millibus drachmarum. Centenæ verò minæ Atticæ si septuagies quinquies multiplicentur, fient tantùm septem millia & quingentæ drachmæ, quæ deberent esse octo millia. Præterea quod subiungit de talento minore, habere sexaginta secundum Dardanum: si sexaginta minas Atticas intelligit, quæ contineant septuagies quinquies sexagenas tantũ, id est, quatuor millia & quingentas drachmas: ipsum paulò post ex Senecæ auctoritate sexaginta libras Romanas probabit habere, quæ sunt nonagies sexies sexagenæ, hoc est, quinque millia septingẽtæ sexaginta drachmæ. ¶ vt supra dictum est. *Italica & Romana mina, est, quam libram simpliciter appellauit, ex duodecim vnciis cõstantem. Quod autem idem sit duodecim vnciæ, id est libra, & septuaginta denarij, sic col lige. Vncia est scripulorum viginti quatuor,*

vt supra dixit: & scripulus siliquarum sex. quare in vncia fuerint centum & quadraginta quatuor siliquæ. Hunc ergo siliquarum numerum multiplica per duodecim vncias libræ: fient mille septingentæ viginti octo siliquæ. Hanc denique summam siliquarum per viginti quatuor diuidito, postquam, vt dixit, denarij sunt vicenûm quaternûm siliquarũ: inuenies septuaginta duos denarios. ¶ Seneca in decimo epistolarum ad Nouatum. *Inter Senecæ scripta, nullæ extant ad Nouatum epistolæ, sed tantùm libri tres de ira*

11 *ad Nouatum scripti.* ¶ Varro de lingua Latina libro quinto. *Hæc oratio non fuit in codicibus impressis, inter verba comprobemus & multa: quam in aliis reperimus. In laceris tamen illis & mutilis Marci Terentij Varronis reliquiis, quæ extant, liber numeratur quartus, in quo leguntur hæc de asse & partibus eius. In his autem ex Varronis libro descriptis, quædam aliter habent, atque apud Varronem ipsum hodie inueniũtur: sed Prisciani exemplaribus nihil addere, neque detrahere voluimus.* ¶ ab duobus decussibus vicessis. *Habent g quidem viginti & triginta: sed ab iis deriuata sæpius per c reperio*

scripta, vicesimus, & tricesimus, viceni & triceni, vicennium & tricennium, vicessis & tricessis. Pro vicessis autem bicessis etiam per b pro u scribebant alia nostrorum exemplarium. Nam & ipsum viginti u pro b habet, quòd ex bis denis compositum sit. Ab autem hic habebant vetusti codices pro a, ab tribus, ab decem, ab duobus. ¶ quod Persius ostendit. *Varronis esse hoc non potest. Nam ante natum poëtam Persium, in cuius Satyrarum extrema quinta legitur centussis, Marcus Terentius Varro plus sexaginta annis mortuus fuerat, quomodo computat Hieronymus Eusebij interpres. At ne Prisciani quidem esse interiectionē facile crediderim. Sciolorum quispiam audaculus potiùs interscripserit.* ¶ Semis quod semis. *In Varronis codice, semis, quod semias: &, semis, quod semias.* ¶ In argento nummi, id est, à siculis. *Alia exemplaria, Et argentei nummi, id est, ab siclis. Ipse Varronis codex, in argento nummi, id à Siculeis.* ¶ Sestertius duobus semis. *Sic omnia nostra exemplaria. In ipso Varrone: sestertius, quod semis tertius.* ¶ Nummi denarij à decima libella. *Apud Varronem nulla præpositione, Nummi*

12

13 denarij, decuma libella. ¶ ΔΙΔΥΜΟϹ ἐν τῷ περὶ. Hæc Græca ex vnico exemplari, edere meliora nõ potuimus. ¶ Ἰάδης ἐν τῷ. Plinius libro tricesimo quarto historiæ naturalis, Iadem inter nobiles statuarios memorat: ceterùm Iadem musicum aliunde non noui. ¶ τὸ δηνάριον. Vel ex hoc loco poterunt discere nostri homines, quàm inepti sint, qui vocalem Græcam η, proferunt ita, & non eta. Omnia autem nomina Latina, quæ hic Græcis literis scribuntur, sic descripsi, vt in exemplari vetusto scripta reperi. Accentuum tantùm notas adieci & spirituum. Δηνάριον ergo illic vltima breui, & Δηναρίους vltima longa diphthongo, & δῆνα, id est, denarium, denarios, & dena: σηστέρτιουμ, sestertium: σῆ, se: σημόδιουμ, semodium: σήσκουας, sesquas, sesquassis: quod nomen Latinum, nescio, an alibi vnquam legerim. σήσκουπλα sescupla: τέρτιουμ, tertium vltimam literam μ diphthongo ου præcedẽte, sicut & in σηστέρτιουμ, & σημόδιουμ: μίλλε, mille geminata consonante media, & posteriore syllaba breui, sicut eã corripiũt sui Latini: νούμμμως, nũmos, priore syllaba diphthongo ου, & geminata etiam hic media consonãte, quẽadmodum

& apud Iulium Pollucem libro nono, altera vocali ω longa, vt eam accusatiuorum pluralium terminationem semper Latini produxerunt: & χοῦμ, cum præpositio per ου & μ.
¶ sedecim decem & septem. *Qui puerum numerare Latinè docebant, dicere me præcipiebant, quindecim, sedecim, septemdecim, octodecim, nouendecim: sed hæc tria posteriora vereor, vt ne barbara sint. Miror enim, quod hic auctor eorum nullam faciat mentionem. Quòd si in aliquo veterum scriptorum fortè reperiuntur, vt septendecim memini legisse in Nerone Suetonij, & in Verrinis Ciceronis: octodecim & nouendecim in breuiario Eutropij: eosdem numeros ibi etiam notatos inuenias, XVII. XVIII. XIX. vt planè nescias, vtrum auctores ipsi septendecim, octodecim, nouendecim, dixerint, an verò imperiti, quos notis comprehensos repererant numeros, ita ipsi extulerint, pro decem & septem, decem & octo, decem & nouem: quæ probat Priscianus: quæque interdum reperias in vetustis codicibus, & frequentiùs etiam, quàm illa, de quorum probitate dubitare me confiteor.* ¶ quanuis contrarium ante decem. *In vndecim, duodecim, trede-*

14

cim, quatuordecim, sedecim, minores numeri vnum, duo, tres, quatuor, quinque, sex, praece-
15 *dunt ante decim siue decem.* ¶ Hæc inæqualiter quidem. ὁμαλὸς, *æqualis*: ἀνόμαλος *inæqualis. Hinc aduerbia* ὁμαλῶς *æqualiter*: ἀνομαλῶς *inæqualiter. Ab* ἀνόμαλος *etiam est* ἀνομαλία: *quam Varro de analogia differens, inæqualitatem appellauit. Sunt ergo primus & secūdus, singuli & bini, semel & bis, anomala: quæ non ducuntur ab vnus & duo, sicut tertius, terni, & ter, ab eo fiūt, quod est tres: quart⁹, quaterni, & quater, à quatuor. Anomali autē vocem corruperūt aliquando barbari: qui à norma factum somniantes, anormalum dicebant.* ¶ contra consuetudinem Græcorum. *Qui priorē partē non declinant, vt* δυοκαιδέκατος *duodecimus*, δυοκαιδεκάτη, δυοκαιδέκατον. *Sic* τρισκαιδέκατος, ὀκτωκαιδέκατος *& alia.* ¶ vicesimus primus, vicesimus secundus. *Vnus pro primus, & alter pro secundus, hic interdū vsurpatur. Eutropius libro quarto. anno quinquagesimo vno post, quàm secūdum Punicum bellum transactum erat. Sic vnum & centesimum caput legis, in quadam Cælij epistola ad Ciceronem: vna & vicesi-*

ma legio apud Cornelium Tacitum, libro vicesimo. Liuius libro tertio. Anno trecentesimo altero. Eutropius primo. Anno trecentesimo & altero. Liuij epitome quadragesimo-nono: altero & sexcentesimo anno ab vrbe. ¶ ad imitationem Græcorum. *Dicunt græci* εἰκοστὸς πρῶτος, *vicesimus primus:* εἰκοστὸς δεύτερος, *vicesimus secundus:* εἰκοστὸς τρίτος, *vicesimus tertius, &c. Dicũt etiam cum coniunctione* εἰκοστὸς καὶ πρῶτος, εἰκοστὸς καὶ δεύτερος, εἰκοστὸς καὶ τρίτος: *& præposito minore numero,* πρῶτος καὶ εἰκοστὸς, δεύτερος καὶ εἰκοστὸς, τρίτος καὶ εἰκοστὸς. *Polybius in extremo libro secundo.* περὶ τὴν εἰκοστὴν καὶ τετάρτην ὀλυμπιάδα. *Et ibidem.* περὶ τὴν ἐννάτην καὶ τριακοστήν. ¶ A vicesimo & supra. *Vt vicesimus primus, vicesimus secundus, sic tricesimus primus, tricesimus secundus: quadragesimus primus, quadragesimus secundus: quinquagesimus primus, &c.* ¶ Et decedere decimus & septimus. *Hæc septem sine coniunctione etiam reperisse memini in bonis auctoribus, decimustertius, decimusquartus, decimusquintus, decimussextus, decimusseptimus, decimusoctauus, decimusnonus: sed quia imperiti homines variis modis corrupe-*

runt antiquorum scripta, tutiùs fuerit, in numerădi ratione, antiquissimi grammatici præceptis auscultare. ¶ Anno *quingesimo. In Liuianis codicibus quingĕtesimo pro quingesimo, hodie legitur.* ¶ Quæ Græci vocant

16 ἐπιμεριζόμενα. *Huic loco sua restituimus*

17 *Græca ex duobus antiquis codicibus.* ¶ Cicero in secundo Verrinarum. *In quarto, vt nunc diuiduntur in libros orationes illæ, atque in ea oratione, quā Asconius de iurisdictione inscribit.* ¶ Vnde septimana dierum. *Quæ sic Italis, Gallis, Hispanis, hodiéque appellatur: sed quod nomen hac significatione apud antiquiores Latinos auctores non sis inuenturus. Hebdomáda sunt, qui libentiùs appellent, Græco verbo. De istis autem septimanis, & dierum nominibus, Angelus Poli-*

20 *tianus capite octauo Miscellaneorū.* ¶ quotiens, totiens, similiter multotiens, aliquotiens. *Sic idem Priscianus libro quinto decimo, & Prisciano antiquior grammaticus Victorinus. Quare longè ineptos iudicabis, qui nostris temporibus, Angelo Politiano, vt arbitror, duce, & auctore, dicunt quoties,*

24 *toties, multoties, aliquoties, sine n.* ¶ Cæsar in Arato.

in Arato. *Hoc non memini legisse in Germanici Cæsaris Arateis, quæ extant.*

IN CARMEN DE PONDERIBVS ET MENSVRIS.

POndera Pæoniis. *Remum Fauinum appellant huius imperfecti poëmatis auctorem vetusta exemplaria: sed corrupta nomina existimantes Politianus, Lilius Ferrariensis, & alij quidam, Rhemnium Fannium Palæmonem pro Remo Fauino appellauerunt. Prostitit autem aliquandiu sine titulo inter Prisciani scripta carmen hoc: vnde eiusdem Prisciani opus esse multi putauerunt.* ¶ Scripulum nostri. *Quia primam syllabam scripulum producit, vt in supra citatis illis tribus locis Martialis, id debet trisyllabum legi in hoc poëmate, per eam quam syncopen vocant grammatici.* ¶ Semina sex alij. *Georgius Agricola libro de restituendis ponderibus & mensuris.* ¶ Etenim cuncta non fœdere certo. *Sic habuerunt omnia nostra exemplaria: syllabámque breuem sic producunt: quum sic legi posit, si quis malit. Etenim nõ certo fœdere cuncta. Agricola verò Georgius*

25

libro de restituendis ponderibus & mensuris, *legit, etenim nō omnia fœdere certo.* ¶ Scripla tria drachmam faciunt. *Sic fuit in antiquo libro, pro, in scripulis ternis drachmarũ. Potest autem a in tria ideo productum videri, quod sequatur muta cũ liquida.* ¶ Holcéque. ὁλκὴ *apud Galenum & alios.* ¶ Nã

26 sex his, *sextulis.* ¶ Grãmata dicta. *Græci* γράμματα *dicunt, quas Latini literas: & viginti quatuor habent: quot diei ciuilis horas numeramus.* ¶ Hæc magno Latio. *Latina, Italica, Romana libra, est ex duodecim vnciis: quæ sunt drachmæ nonaginta sex.* ¶ ter quinque hanc. *Ter quinque, quindecim: & ter viginti, sexaginta. Quindecim autem & sexaginta, septuaginta quinque.* ¶ Quod si decerpseris. *Ex centum drachmis si quatuor drachmas subduxeris, reliquæ erunt nonaginta sex drachmæ: quæ Romana libra est.* ¶ Si quartam dempseris hinc. *Id est, si ex centum drachmis, quæ Graia mina est, detraxeris quartam partem, quæ drachmæ sunt viginti quinque, fiet Attica mna: quàm dixit ex septuaginta quinque drachmis constare.* ¶ Cecropium. *Atticum, Atheniense talentum.* ¶ Sexaginta minas. *Sexaginta*

minæ Graiæ, sunt sex millia drachmarũ, post quam mina centum drachmas valet. Si quis autẽ cõtendat a longũ semper esse in fine horum nominum triginta, quadraginta, quinquaginta, sexaginta: id vt a hic quoque producatur. mnas pro minas legere potes. ¶ Nã nihil his obolo. *Budæus, Portius, Alciatus Agricola, de his quæsierũt diligentiùs ex Polluce, Galeno, Cleopatra, Suida, & aliis.* ¶ Nã sic. *assem.* ¶ Erit ille decuncis. *Quo casu decũcis? Pro decũcis legitur & decũces.* ¶ Sed nullum reliquo. *Semunciam, id est, dimidiũ vnciæ, si ex asse sustuleris, restabunt vndecim vnciæ & semis.* ¶ Tenui scribẽs in puluere. *geometriæ peritus. Sed quis hic?*

27

Pes longo spatio latóque notetur in anglo.

Ineptus fuit, qui hoc, in anglo, *subiecit ad complendum versum, quem sic mancum inuenerat.*

Pes longo spatio latóque notetur.

Petrus Daniel Aurelianensis codicem antiquum miserat: in quo etiam mutilus erat hic versus sicut in omnibus aliis nostris. De hoc ergo eum rogaueram scripserámque sic potiùs legi posse.

Pes longo ſpatio latóque notetur & alto:

quum reſcripſit habere ſe codicem ex impreſſorum antiquiſſimis:in quo ſic legeretur.

Pes longo ſpatio, atque alto, latóque notetur.

¶ Angulus vt par ſit. *Vt angulus ſit æquabilis, & rectus: quem iungunt tres lineæ triũ dimenſionum, longitudinis, altitudinis, & latitudinis. Sed de fabrica Amphoræ, Quadrantis, Cubi, lege Budæum libro quinto de Aſſe, & Georgium Agricolam de reſtituendis ponderibus & menſuris.* ¶ Quam ne violare liceat. *Locum hunc explicauit Georgius Agricola libro primo de menſuris Romanis.* ¶ Tarpeio in monte. *In monte Capitolio: vbi fuit arx Tarpeia & Iouis Capitolini tẽplum.* ¶ Terque capit modium. *amphora.* ¶ Sextarius iſtum. *Hoc eſt, modius capit ſextarios ſedecim.* ¶ Quot ſoluitur in digitos pes. *Pedem, quo res metimur, in ſedecim partes æquales diuidimus: quos appellamus digitos. Diuiditur idem & in duodecim, quos vocamus pollices.* ¶ Heminas. ἥμισυ *dimidium ſignificat: vnde heminam dictam putãt. Feſtus. Hemina ex Græco* ἥμισυ *: quod*

28

est dimidia pars sextarij. ¶ Adde duos. *Ad quatuor sextarios, qui* χοίνικα *faciunt, adde duos sextarios, fient sex sextarij: qui* χόα *complent.* ¶ Bis quinæ. *Docuit Agricola intelligendum hoc de pondere olei. Sensus ergo huius loci erit. Cyathum olei, pendere decem drachmas.* ¶ Si quinque addãtur. *Si quinque drachmæ ad decem addentur, fient quindecim drachmæ: quot continet cyathus semis.* ¶ Quam vocitant chemen. χήμη *est rectus huius: quòd variè corruptum fuit in nostris exẽplaribus. De cheme & mystro Agricola libro 3.* ¶ Nostræ. *Romanæ amphoræ,* 29 *quæ continere duas vrnas dicta est, si vnam vrnam addideris, fiet Attica amphora, tres complectens vrnas.* ¶ Artaba. Ἀρτάβη, *mensura Aegyptiaca, Persica, Medica: de qua plura Georgius Agricola in libro priore de externis mensuris.* ¶ Illud præterea. *Idem Agricola libro tertio de ponderibus.* ¶ à summo. *Sic habent hìc scripti* 30 *calamo codices, & sic legendum, non à summa.* ¶ tot quæque. *& quæ linea ducta in superficie cylindri secundum lõgitudinem, à summo ad imum eius in tot partes diuiditur, quot scripula pendit cylindrus.* ¶ Hoc.

hac re, cylindro. ¶ maiori immergitur. *Legitur & maiori mergitur. Sensus autẽ est, si aqua in quam cylindrum inieceris, fuerit tenuis & leuior, ea cedet oneri: & in eam cylindrus altius descendet, maioréque pondere. Sed confer huc, quæ de aqua marina & fluuiali disputat Aristoteles in problematibus, & Macrobius septimo Saturnaliorũ.* ¶ plures modulos. *plura, quæ dixit, frusta, & partes cylindri, super aquam extabunt.*

¶ Aut si tantundem. *Vt cyathum aquæ fontanæ, verbi gratia, & cyathum puteanæ. Quanquam scribit Plinius libro tricesimo primo leuitatem deprehendi aliter, quàm sensu, vix posse, nullo pene momento ponderis aquis inter se distantibus..* ¶ Si põdera secum. *pondere pro pondera, quædam exemplaria, sed eodem, puto, sensu. Si aquarum, & aliorum liquorum pondera, inter se conueniunt: aut si aquæ pari inter se conueniunt pondere: vt si fuerit, exempli causa, aquæ pluuiæ libra, & libra aquæ fluuialis: maior erit quantitas aquæ pluuiæ, quàm alterius: quòd aqua pluuia sit tenuior & leuior.* ¶ ter septem numeros. *viginti vnam earum partium, in quas diuisa sit linea longitudinis cylindri.*

¶ illos. *alteros latices. alterum liquorem.* ¶ His drachma grauius. *longitudinem cylindri diuisit in scripula. Sunt autem tria inter viginti vnum & viginti quatuor, quæ drachmam faciunt.* ¶ quarum si signa. *Mensurarum, ponderum, numerorum notæ extant, sed corruptæ pleræque, apud Cornelium Celsum, Valerium Probum, Volusium Metianum, Scribonium largum, Priscianum, Bedam, Paulum diaconum.* ¶ Argentum fuluo. *Scribitur & flauo.* ¶ Prima Syracusij. *Syracosij. sunt, qui scribere malint in Sileno Virgilij, quàm Syracusio. Syracusanus autem Archimedes quomodo deprehenderit argenti in aurea corona mißionem, & manifestum artificis furtum, exponit pluribus Vitruuius libro nono.* ¶ illæso quod dus erat ante dicatum. *corona illa aurea, iam facta.* ¶ Densius hoc *Hic quædā exemplaria P pro D habent, Pensius pro Densius. Sunt autem hæc magis etiam corrupta apud Palladiū in libro de Architectura.* ¶ Necnon & sine aquis. *Extremū carminis hoc hemistichiū, in omnibus nostris exemplaribus. Quod autem per aquam docuit, id etiam sine aqua deprehendi posse deinceps docebat Fannius, si*

31

32

fortè carmen absoluit: quod ad nos venit imperfectum.

IN BEDAM.

33 ¶ Hieronymus in euangelicæ tractatu historiæ. *In ipso ferè principio libri primi contra Iouinianum. Auctores autem multi, & Hieronymo antiquiores, istius disciplinæ meminerunt. Iulius Firmicus libro primo. Vides, vt primos discentes computos, digitos tarda agitatione deflectant? Macrobius libro primo Saturnaliorum de Iano. Inde & simulachrum eius plerunque fingitur manu dextera trecentorum, & sinistra sexaginta & quinque numerum tenens, ad demonstrandam anni dimensionem. Et septimo, de digito, qui minimo vicinus, medicinalis appellatur. Complicatus enim senarium numerum digitus iste demonstrat. Apuleius in apologia secunda de magia. Si triginta annos pro decem dixisses, posses videri pro computationis gestu errasse: quos circulare debueris, digitos aperuisse. quũ verò quadraginta, quæ faciliùs ceteris porrecta palma significantur, ea quadraginta tu dimidio auges. non potes digitorum ge-*

ſtu erraſſe. Plutharchus in regum & imperatorũ apophthegmatibus. Oruntes regis Artaxerxis gener, ab irato rege exauctoratus, damnatúſque. Quemadmodum, inquit, ſupputatorum digiti, nunc decem millia, nunc vnũ tantùm ponere poſſunt: Sic & regum amici interdum poſſunt omnia, interdum minimũ. Quinctilianus libro primo inſtitutionum oratoriarum de notitia numerorũ. In cauſis verò vel frequẽtiſſimè verſari ſolet: in quibus actor non dico ſi circa ſummas trepidat, ſed ſi digitorum ſaltem incerto aut indecoro geſtu à computatione diſſentit, iudicatur indoctus. Et libro vndecimo de geſtu manuũ. Nam geſtũ poculum poſcentis, aut verbera minantis, aut numerum quingentorum flexo pollice efficientis, quæ ſunt à quibuſdam ſcriptoribus notata, ne in ruſticis quidem vidi.

Iuuenalis libri quarti Satyra prima.

——atque ſuos iam dextra computat annos.

In quem locum ſic ſcribit vetus interpres, ſiue Annæus Cornutus is ſit, ſiue Valerius Probus, vt pleríſque placere video. Vſque ad cẽtum numerus in læua manu cõputatur: à centum, & deinceps per dexteram fit computa-

tio. Plinius libro tricesimo quarto Naturalis historiæ. Præterea Ianus Geminus à Numa rege dicatus: qui pacis bellique argumento colitur, digitis ita figuratis, ut trecentorũ quinquagintaquinque dierum nota per significationem anni, temporis & æui se deum indicaret.

Ouidius libro tertio Fastorum de numero denario.

Seu quia tot digiti per quos numerare solemus.

Et in Elegia tertia libri secundi de Ponto.

At reditus iam quisque suos amat: & sibi quid sit
Vtile, sollicitis computat articulis.

Nicarchus libro secundo Græcorum Epigrammatum.

Ἡ πολιὴ κροτάφοισι Κοτύτταρις, ἡ πολύμυθος
Γραῖα, δι' ἣν Νέστωρ οὐκ ἔτι πρεσβύτατος,
Ἡ φάος ἀθρήσασ' ἐλάφου πλέον, ἡ χερὶ λαιῇ
Γῆρας ἀριθμεῖσθαι δεύτερον ἀρξαμένη,
Ζώει, καὶ λεύσσουσα, καὶ ἀρτίπος, οἷάτε

νύμφη.

Ὥστέ με διστάζειν, μήτι πέποιθ' Ἀΐδης.

Hæc ergo, & siqua sunt huiusmodi alia veterum scriptorum loca, quod nos hodie intelligamus, hoc vni Bedæ Anglo debemus: ex quo solo hanc numerandi disciplinam discere possumus. vndecunque illam acceperit circiter annũ à Christo nato septingentesimum. ¶ Quum dicis septuaginta. *Huius numeri & insequentis turbatæ descriptiones in nostris exemplaribus.* ¶ Est & alterius modi compotus. *Ita compotus per o vulgus, sicut & nos pueri ediscebamus.* 35

Compotus est talis propriè dictus manualis:

Sed computus per u *vetus codex: quem in exiguis Sanctamandanorum monachorum bibliothecæ reliquiis forte reperi anno post natũ Christum millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto, quum propter pestilentiam Burdigala secessissem, Engolismensiúmque Montiniacum venissem ad salutandum visendúmque Iacobum Benedictum, illum, senatus Burdigalensis principem: qui & ipse in patriam eo autumno secesserat. Esto ergo hic potius Computus per* u *à compu-*

tando : videatúrque Computus quasi computatus quidam esse : sicut Gustus ex eo contractus videtur, quod est gustatus, à gustando, quanquam diuersa declinatione, quum gustus per quartam flectatur, computus per secũdam. Nouum autem verbum computus: quod apud scriptorem Iulio Firmico antiquiorem legere non memini: qui Chaldaica illa componebat circiter annum Christi trecentesimum

38 *& quadragesimum.* ¶ Et figuras earum.

Sup. 30. *Figuræ istæ, vt iam diximus, & notæ vnciarum, ponderum, mensurarum, sunt tam variæ in libris omnibus, quàm varia ipsa exemplaria, & librariorum manus: vt quæ pro veris habẽdæ sint, nescias, præter eas, quas Priscianus & quidam alij veteres grammatici descripserunt. Nos quas in perantiquo Bedæ libro, cuius modò meminimus, & altero, qui sodalium Franciscaliũ Burdigalensium fuit, reperimus, & quæ in nouis desiderabãtur, eas curauimus appingẽdas.* ¶ As siue assis. *Assis rectum casum alibi non legi.* ¶ Deunx siue Iabus. *Labus L pro I, quædam scribunt exemplaria. Quod nomen alibi legere non memini.* ¶ Dodrans *siue* Doras. *Neque hoc* Doras *apud alium legi: quod à dodrante duabus lite-*

ris abest D & N. ¶ Bes *siue* BISSIS. *Bessis pro hoc bissis apud Priscianum. Bissa etiam quædam exemplaria pro bissis, sicut ante monuimus.* ¶ Septunx *siue* Septus. *Hoc septus, nescio an sit integrum: quod apud antiquiores non legi.* ¶ Quincunx *siue* 39 Cincus. *Quincunx est apud veteres: cincus nescio, vnde acceperit Beda, nisi forte ex antiqui nominis corruptione.* ¶ Triens *siue* TRIES. *Hoc Tries ex Triens, sicut Quadras & Sextas ex quadrans & sextans facta, n reiecta.* ¶ Duæ Sesculæ *siue* Sesclæ. *Ita hic scriptum reperimus, & infra sescula siue sescla. Hanc ergo sesclam alibi non legi: quæ videtur à sescula esse facta, sicut ex sæculo sæclum contrahitur, & ex vinculo vinclum. Sed sextulam x & t pro s & c dixerunt: & sextulam esse dictam scripserunt Varro, Volusius, & Fannius, quod sexta pars esset vnciæ. Incertum ergo, quo modo scripserit Beda. Qui Lentlum & titlum ex Lentulo & titulo fecerunt: iidem ex sextula sextlam facere potuerunt.* ¶ Pueri vnum & duo, sæpius asse 40 & dipondio. *Ita & nobis hodieque in ludo tesserarum, vnitas appellatur.* ¶ Item treſſis, quartus, quinquis, ſexis, ſeptus. *Sic*

fuit in nostris codicibus vetustis: in aliis tressis, quartussis, quinquussis, sextussis. Haec probat Varro. illa etiam apud Volusium leguntur (quinques tamen illic, pro quinquis) & praeterea octus, Nonus, Decus, pro octussis, nonussis, decussis. ¶ Vel vt alij distas. *Neque*
41 *hoc distas alibi legimus.* ¶ Philippus in expositione. *Quod commentarium nuper Basilienses expresserunt. Fuit autem Hieronymi discipulus, homo hic, auctore Gennadio: qui presbyterum appellat: & scribit obiuisse mortem Marciano & Auito regnantibus. Quem numerat annum à Christo nato quadringentesimum & quinquagesimum septimum Sigebertus.*

IN VOLVSIVM METIANVM.

HVNC *Libellum quomodo suus auctor inscripserit, dubito: cuius titulum in anti*
50 *quis codicibus non reperi.* ¶ Item in scriptula. *Sic habuit nomen hoc in Metiani tã nouus, quàm vetustis exemplaribus: sicut veteres primùm dixisse supra docuimus.* ¶ Cẽ-
53 tesimáque commodia. *Sic fuit in vtrius-*

que generis exemplaribus, quicquid ſit nominis hoc commodia, ſiue à modio deductum, ſiue aliunde. ¶ Vndecies hac not. *Quæ in impreſsis exemplaribus erant Vndeciæs, Duodeciæs, Tredeciæs, Quatuordeciæs, Quindeciæs, ea in vetuſto codice Danielis noſtri fuerunt Vndeciære, Duodeciære, Tredeciære, Quatuordeciære, Quindeciære.* 57

FINIS.

Errata ſic corrigito.

Pag. 8. lin. 24. nomen, pro nouē. pag. 14. l. 1. ἥμισυ τρίτον, pro ἥμισυ, ἥμισυ τρίτον. 15. l. 3. mumerorum, pro numerorum. 13. l. 13. quod, pro quot. 33. l. 2. ſcriptique, pro ſcriplique. 35. l. 4. ſupeſſe, pro ſupereſſe. 36. l. 7. nouerat, pro vouerat. 62. l. 2. vocantur, pro vocatur. 39. l. 16. poſt prōptiſsima depone ma. 47. l8. poſt duo ſcripuli. notam eorum ſic facito ʃʃ In ſerie authorū lege, in his de pōderibus &c. in indice, lege, octingentenarius & octingenarius.

LEONARDI

PORTII DE SESTERTIO, TA-lentis, pecunijs, ponderibus, mensuris, stipendijs mi-litaribus antiquis, ac prouinciarum, regum, populi Romani, Cæsarumq; redditibus, libri duo, in qui-bus complura loca scriptorum clarißimorum tum acri iudicio, tum exquisitiori doctrina castigantur, aperiuntur, illustrantur.

Item index rerum scitu dignarum.

FRO BEN

Basileæ, in ædibus Frobenianis
Anno M. D. XXX.

Pes longo ſpatio latóque notetur & alto:

quum reſcripſit habere ſe codicem ex impreſſorum antiquiſsimis in quo ſic legeretur.

Pes longo ſpatio, atque alto, latóque notetur.

¶ Angulus vt par ſit. *Vt angulus ſit æquabilis, & rectus: quem iungunt tres lineæ triũ dimenſionum, longitudinis, altitudinis, & latitudinis. Sed de fabrica Amphoræ, Quadrantis, Cubi, lege Budæum libro quinto de Aſſe, & Georgium Agricolam de reſtituendis ponderibus & menſuris.* ¶ Quam ne violare liceat. *Locum hunc explicauit Georgius Agricola libro primo de menſuris Romanis.* ¶ Tarpeio in monte. *In monte Capitolio: vbi fuit arx Tarpeia & Iouis Capitolini tẽplum.* ¶ Terque capit modium. *amphora.* ¶ Sextarius iſtum. *Hoc eſt, modius capit ſextarios ſedecim.* ¶ Quot ſoluitur in digitos pes. *Pedem, quo res metimur, in ſedecim partes æquales diuidimus: quos appellamus digitos. Diuiditur idem & in duodecim, quos vocamus pollices.* ¶ Heminas. *ἥμισυ dimidium ſignificat: vnde heminam dictam putãt. Feſtus. Hemina ex Græco ἥμισυ: quod*

28

est dimidia pars sextarij. ¶ Adde duos. *Ad quatuor sextarios, qui* χοίνικα *faciunt, adde duos sextarios, fient sex sextarij: qui* χόα *complent.* ¶ Bis quinæ. *Docuit Agricola intelligendum hoc de pondere olei. Sensus ergo huius loci erit. Cyathum olei, pendere decem drachmas.* ¶ Si quinque addãtur. *Si quinque drachmæ ad decem addentur, fient quindecim drachmæ: quot continet cyathus semis.* ¶ Quam vocitant chemen. χήμη *est rectus huius: quòd variè corruptum fuit in nostris exẽplaribus. De cheme & mystro Agricola libro 3.* ¶ Nostræ. *Romanæ amphoræ,* 29 *quæ continere duas vrnas dicta est, si vnam vrnam addideris, fiet Attica amphora, tres complectens vrnas.* ¶ Artaba. Αρτάϐη, *mensura Aegyptiaca, Persica, Medica: de qua plura Georgius Agricola in libro priore de externis mensuris.* ¶ Illud præterea. *Idem Agricola libro tertio de ponderibus.* ¶ à summo. *Sic habent hîc scripti* 30 *calamo codices, & sic legendum, non à summa.* ¶ tot quæque. *& quæ linea ducta in superficie cylindri secundum lõgitudinem, à summo ad imum eius in tot partes diuiditur, quot scripula pendit cylindrus.* ¶ Hoc.

hac re, cylindro. ¶ maiori immergitur. *Legitur & maiori mergitur. Sensus autẽ est, si aqua in quam cylindrum inieceris, fuerit tenuis & leuior, ea cedet oneri: & in eam cylindrus altius descendet, maioréque pondere. Sed confer huc, quæ de aqua marina & fluuiali disputat Aristoteles in problematibus, & Macrobius septimo Saturnaliorũ.* ¶ plures modulos. *plura, quæ dixit, frusta, & partes cylindri, super aquam extabunt.* ¶ Aut si tantundem. *Vt cyathum aquæ fontanæ, verbi gratia, & cyathum puteanæ. Quanquam scribit Plinius libro tricesimo primo leuitatem deprehendi aliter, quàm sensu, vix posse, nullo pene momento ponderis aquis inter se distantibus..* ¶ Si põdera secum. *pondere pro pondera, quædam exemplaria, sed eodem, puto, sensu. Si aquarum, & aliorum liquorum pondera, inter se conueniunt: aut si aquæ pari inter se conueniunt pondere: vt si fuerit, exempli causa, aquæ pluuiæ libra, & libra aquæ fluuialis: maior erit quantitas aquæ pluuiæ, quàm alterius: quòd aqua pluuia sit tenuior & leuior.* ¶ ter septem numeros. *viginti vnam earum partium, in quas diuisa sit linea longitudinis cylindri.*

¶ illos. *alteros latices. alterum liquorem.* ¶ His drachma grauius. *longitudinem cy lindri diuisit in scripula. Sunt autem tria inter viginti vnum & viginti quatuor, quæ drachmam faciunt.* ¶ quarum si signa. *Mensurarum, ponderum, numerorum notæ extant, sed corruptæ pleræque, apud Cornelium Celsum, Valerium Probum, Volusium Metianum, Scribonium largum, Priscianum, Bedam, Paulum diaconum.* ¶ Argentum fuluo. *Scribitur & flauo.* ¶ Prima Syracusij. *Syracosii, sunt, qui scribere malint in Sileno Virgilij, quàm Syracusio. Syracusanus autem Archimedes quomodo deprehenderit argenti in aurea corona mistionem, & manifestum artificis furtum, exponit pluribus Vitruuius libro nono.* ¶ illæso quod diis erat ante dicatum. *corona illa aurea, iam facta.* ¶ Densius hoc. *Hic quædā exemplaria P pro D habent, Pensius pro Densius. Sunt autem hæc magis etiam corrupta apud Palladiū in libro de Architectura.* ¶ Necnon & sine aquis. *Extremū carminis hoc hemistichiū, in omnibus nostris exemplaribus. Quod autem per aquam docuit, id etiam sine aqua deprehendi posse deinceps docebat Fannius, si*

31 32

fortè carmen absoluit: quod ad nos venit imperfectum.

IN BEDAM.

33 ¶ Hieronymus in euangelicæ tractatu historiæ. *In ipso ferè principio libri primi contra Iouinianum. Auctores autem multi, & Hieronymo antiquiores, istius disciplinæ meminerunt. Iulius Firmicus libro primo. Vides, vt primos discentes computos, digitos tarda agitatione deflectant? Macrobius libro primo Saturnaliorum de Iano. Inde & simulachrum eius plerunque fingitur manu dextera trecentorum, & sinistra sexaginta & quinque numerum tenens, ad demonstrandam anni dimensionem. Et septimo, de digito, qui minimo vicinus, medicinalis appellatur. Complicatus enim senarium numerum digitus iste demonstrat. Apuleius in apologia secunda de magia. Si triginta annos pro decem dixisses, posses videri pro computationis gestu errasse: quos circulare debueris, digitos aperuisse. quũ verò quadraginta, quæ facilius ceteris porrecta palma significantur, ea quadraginta tu dimidio auges. non potes digitorum ge-*

stu errasse. Plutharchus in regum & imperatorū apophthegmatibus. Oruntes regis Artaxerxis gener, ab irato rege exauctoratus, damnatúsque. Quemadmodum, inquit, supputatorum digiti, nunc decem millia, nunc vnū tantùm ponere possunt: Sic & regum amici interdum possunt omnia, interdum minimū. Quinctilianus libro primo institutionum oratoriarum de notitia numerorū. In causis verò vel frequētissimè versari solet: in quibus actor non dico si circa summas trepidat, sed si digitorum saltem incerto aut indecoro gestu à computatione dissentit, iudicatur indoctus. Et libro vndecimo de gestu manuū. Nam gestū poculum poscentis, aut verbera minantis, aut numerum quingentorum flexo pollice efficientis, quæ sunt à quibusdam scriptoribus notata, ne in rusticis quidem vidi.

Iuuenalis libri quarti Satyra prima.

——atque suos iam dextra computat
annos.

In quem locum sic scribit vetus interpres, siue Annæus Cornutus is sit, siue Valerius Probus, vt plerísque placere video. Vsque ad cētum numerus in læua manu cōputatur: à centum, & deinceps per dexteram fit computa-

tio. Plinius libro tricesimo quarto Naturalis historiæ. Præterea Ianus Geminus à Numa rege dicatus: qui pacis belli que argumento colitur, digitis ita figuratis, vt trecentorũ quinquagintaquinque dierum nota per significationem anni, temporis & æui se deum indicaret.

Ouidius libro tertio Fastorum de numero denario.

Seu quia tot digiti per quos numerare solemus.

Et in Elegia tertia libri secundi de Ponto.

At reditus iam quisque suos amat: & sibi quid sit
Vtile, sollicitis computat articulis.

Nicarchus libro secundo Græcorum Epigrammatum.

Ἡ πολιὴ κροτάφοισι Κοττύταρις, ἡ πολύμυθος
Γραῖα, δι' ἣν Νέστωρ οὐκ ἔτι πρεσβύτατος,
Ἡ φάος ἀθρήσασ' ἐλάφου πλέον, ἡ χερὶ λαιῇ
Γῆρας ἀριθμεῖσθαι δεύτερον ἀρξαμένη,
Ζώει, καὶ λεύσσουσα, καὶ ἀρτίπος, οἷά τε

νύμφη.

Ὥστέ με διστάζειν, μή τι πεποίηθ' Ἀΐδης.

Hæc ergo, & si qua sunt huiusmodi alia veterum scriptorum loca, quod nos hodie intelligamus, hoc vni Bedæ Anglo debemus: ex quo solo hanc numerandi disciplinam discere possumus. Vndecunque illam acceperit circiter annũ à Christo nato septingentesimum. ¶ Quum dicis septuaginta. *Huius numeri & insequentis turbatæ descriptiones in nostris exemplaribus.* ¶ Est & alterius modi compotus. *Ita compotus per o vulgus, sicut & nos pueri edisceb amus.*

Compotus est talis propriè dictus manualis:

Sed computus per u *vetus codex: quem in exiguis Sanctamandanorum monachorum bibliothecæ reliquiis fortè reperi anno post natũ Christum millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto, quum propter pestilentiam Burdigala secessissem, Engolismensiúmque Montiniacum venissem ad salutandum visendúmque Iacobum Benedictum, illum, senatus Burdigalensis principem: qui & ipse in patriam eo autumno secesserat. Esto ergo hìc potius Computus per* u *à compu-*

tando: videatúrque Computus *quasi computatus quidam esse: sicut* Gustus *ex eo contractus videtur, quod est* gustatus*, à gustando, quanquam diuersa declinatione, quum gustus per quartam flectatur, computus per secũdam. Nouum autem verbum computus: quod apud scriptorem Iulio Firmico antiquiorem legere non memini: qui Chaldaica illa componebat circiter annum Christi trecentesimum*

38 *& quadragesimum.* ¶ Et figuras earum.

Sup. 30. *Figuræ istæ, vt iam diximus, & notæ vnciarum, ponderum, mensurarum, sunt tam variæ in libris omnibus, quàm varia ipsa exemplaria, & librariorum manus: vt quæ pro veris habẽdæ sint, nescias. præter eas, quas Priscianus & quidam alij veteres grammatici descripserunt. Nos quas in perantiquo Bedæ libro, cuius modò meminimus, & altero, qui sodalium Franciscaliũ Burdigalensium fuit, reperimus, & quæ in nouis desiderabãtur, eas curauimus appingẽdas.* ¶ As siue assis. *Assis rectum casum alibi non legi.* ¶ Deunx siue Iabus. *Labus L pro I, quædam scribunt exemplaria. Quod nomen alibi legere non memini.* ¶ Dodrans *siue* Doras. *Neque hoc* Doras *apud alium legi: quod à dodrante duabus lite-*

ris abest D & N. ¶ Bes *siue* BISSIS. *Beßis pro hoc bißis apud Priscianum. Bissa etiam quædam exemplaria pro bißis, sicut antè monuimus.* ¶ Septunx *siue* Septus. *Hoc septus, nescio an sit integrum: quod apud antiquiores non legi.* ¶ Quincunx *siue* 39 Cincus. *Quincunx est apud veteres: cincus nescio, vnde acceperit Beda, nisi fortè ex antiqui nominis corruptione.* ¶ Triens *siue* TRIES. *Hoc Tries ex Triens, sicut Quadras & Sextas ex quadrans & sextans facta,* n *reiecta.* ¶ Duæ Sesculæ *siue* Sesclæ. *Ita hîc scriptum reperimus, & infra sescula siue sescla. Hanc ergo sesclam alibi non legi: quæ videtur à sescula esse facta, sicut ex sæculo sæclum cõtrahitur, & ex vinculo vinclum. Sed sextulam* x *&* t *pro* s *&* c *dixerunt: & sextulam esse dictam scripserunt Varro, Volusius, & Fannius, quòd sexta pars esset vnciæ. Incertum ergo, quo modo scripserit Beda. Qui Lentlum & titlum ex Lentulo & titulo fecerunt: iidem ex sextula sextlam facere potuerunt.* ¶ Pueri vnum & duo, sæpius asse 40 & dipondio. *Ita & nobis hodiéque in ludo tesserarum, vnũ, as appellatur.* ¶ Item tressis, quartus, quinquis, sexis, septus. *Sic*

fuit in nostris codicibus vetustis:in aliis tressis,quartussis,quinquussis, sextussis. Hæc probat Varro. illa etiam apud Volusium leguntur (quinques tamen illic, pro quinquis) & præterea octus,Nonus, Decus,pro octussis,nonussis,decussis. ¶ Vel vt alij distas. *Neque*
41 *hoc distas alibi legimus.* ¶ Philippus in expositione. *Quod commentarium nuper Basilienses expresserunt. Fuit autem Hieronymi discipulus, homo hic, auctore Gennadio: qui presbyterum appellat:& scribit obiuisse mortem Marciano & Auito regnantibus. Quem numerat annum à Christo nato quadringentesimum & quinquagesimum septimum Sigebertus.*

IN VOLVSIVM METIANVM.

HVNC *Libellum quomodo suus auctor inscripserit, dubito:cuius titulum in anti*
50 *quis codicibus non reperi.* ¶ Item in scriptula. *Sic habuit nomen hoc in Metiani tã nouis, quàm vetustis exemplaribus: sicut veteres primùm dixisse supra docuimus.* ¶ Cẽ-
53 tesimáque commodia. *Sic fuit in vtrius-*

que generis exemplaribus, quicquid ſit nominis hoc commodia, ſiue à modio deductum, ſiue aliunde. ¶ Vndecies hac not. *Quæ in impreſſis exemplaribus erant Vndeciæs, Duodeciæs, Tredeciæs, Quatuordeciæs, Quindeciæs, ea in vetuſto codice Danielis noſtri fuerunt Vndeciære, Duodeciære, Tredeciære, Quatuordeciære, Quindeciære.* 57

FINIS.

Errata ſic corrigito.

Pag. 8. lin. 24. nomen, pro nouē. pag. 14. l. 1. ἥμισυ τρίτον, pro ἥμισυ, ἥμισυ τρίτον. 15. l. 3. munerorum, pro numerorum. 13. l. 13. quod, pro quot. 33. l. 2. ſcriptique, pro ſcriplique. 35. l. 4. ſupeſſe, pro ſupereſſe. 36. l. 7. nouerat, pro vouerat. 62. l. 2. vocantur, pro vocatur. 39. l. 16. poſt prōptiſſima depone ma. 47. l8. poſt duo ſcripuli. notam eorum ſic facito ʃʃ In ſerie authorū lege, in his de pōderibus &c. in indice, lege, octingentenarius & octingenarius.